PROVINCIE ZEELAND

monumenten inventarisatie project zeeland

concept gemeentebeschrijving

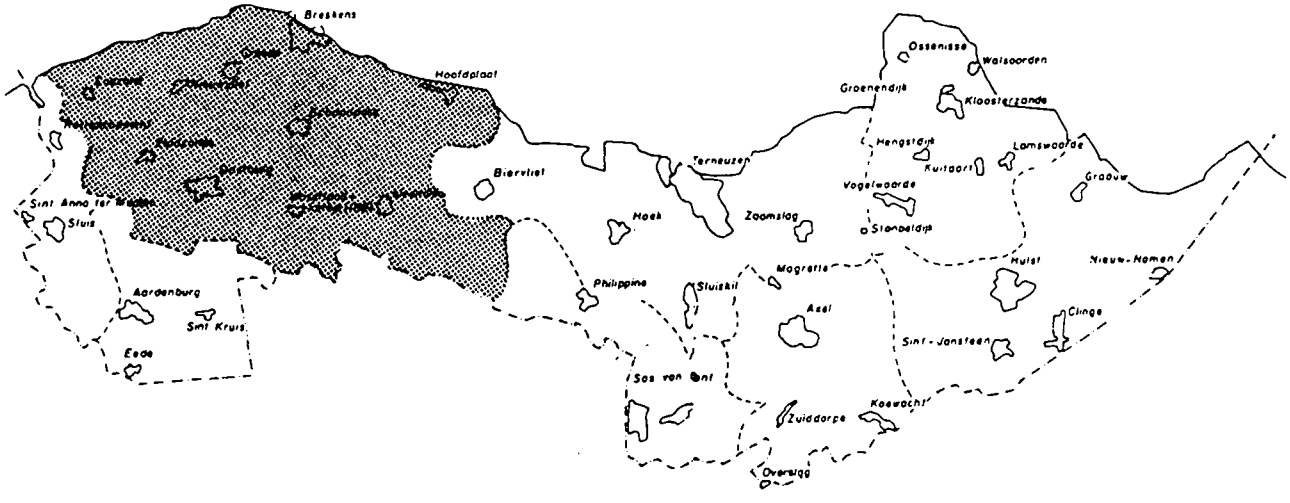

oostburg

(december 1990)

B. I. Sens

INHOUD

		Blz.
	VOORWOORD	4
1.	INLEIDING	5
2.	BODEMGESTELDHEID	5
3.	GRONDGEBRUIK	6
4.	INFRASTRUCTUUR	6
4.1.	Wegen	6
4.2.	Havens en veren	6
4.3.	Tramwegen	7
4.4.	Dijken	7
4.5.	Militaire infrastructuur	8
5.	NEDERZETTINGEN	8
5.1.	Algemeen	8
5.2.	Oostburg	9
5.3.	Breskens	9
5.4.	Cadzand	9
5.5.	Groede	10
5.6.	Hoofdplaat	10
5.7.	Nieuwvliet	11
5.8.	Schoondijke	11
5.9.	Waterlandkerkje	11
5.10.	IJzendijke	11
5.11.	Zuidzande	12
5.12.	Buurtschappen en gehuchten	12
5.13.	Buitengebied	13
6.	Samenvatting inventarisatie	14

LITERATUURLIJST

AFBEELDINGEN

VOORWOORD

Wat is het Monumenten Inventarisatie Project?

Door het rijk is in samenwerking met de provincies en de vier grote steden een project ontwikkeld dat als doel heeft de inventarisatie van jonge bouwkunst en stedebouw in Nederland. "Jonge" betekent hier: tot stand gekomen in de periode midden 19e eeuw - Tweede Wereldoorlog.
De verkregen gegevens worden landelijk verzameld en verwerkt. Ze kunnen dienen als uitgangspunt voor verder onderzoek en voor het te voeren beleid van rijk, provincies en gemeenten. Ze bestaan uit regio- en gemeentebeschrijvingen en uit de inventarisatieresultaten (veldwerk).

Regiobeschrijving

De inventarisatie wordt per provincie (of grote stad) gebiedsgewijs aangepakt. Daartoe is de provincie Zeeland in drie werkgebieden verdeeld, namelijk Midden-Zeeland, Noord-Zeeland en Zeeuwsch-Vlaanderen.
Per gebied wordt eerst een regiobeschrijving gemaakt, met daarin een beschrijving van de historische en ruimtelijke ontwikkelingen in de periode ca. 1850 -1945. Bij de beschrijving wordt globaal aandacht besteed aan de algemeen historische aspecten van bestuurlijke, landschappelijke, sociaal-economische en geografische aard.

Gemeentebeschrijving

Met behulp van de regiobeschrijving vindt nader onderzoek plaats per gemeente en per kern. In eerste instantie gebeurt dit op basis van literatuurstudie en vergelijkend kaartonderzoek. De resultaten hiervan worden aangevuld met gegevens uit de object- en complexinventarisatie. Het onderzoek leidt tot een korte beschrijving van de kernen per gemeente en de historische en ruimtelijke ontwikkeling daarvan, waarbij aandacht wordt besteed aan algemeen historische aspecten van onderwerpen die ook bij de regiobeschrijving zijn behandeld (zie boven).
Met behulp van (voornamelijk) historisch kaartmateriaal wordt inzicht gegeven in de ruimtelijke ontwikkelingen.
Wanneer een kern in de betrokken periode belangrijke functionele en stedebouwkundige ontwikkelingen heeft doorgemaakt, wordt er bovendien een overzichtskaart toegevoegd van deze ontwikkelingen met een typologie van de uitbreidingen.
De regio- en gemeentebeschrijvingen vormen de basis voor het veldwerk. Het veldwerk bestaat uit inventarisaties van objecten, complexen en stedebouwkundige structuren, die voor de periode belangrijk en/of kenmerkend of juist bijzonder zijn. Aan de gemeentebeschrijvingen is een samenvatting van het veldwerk toegevoegd.

1. INLEIDING

De gemeente Oostburg ligt in West Zeeuwsch-Vlaanderen en heeft een oppervlakte van 19.500 ha.
De gemeente grenst in het noorden aan de Noordzee en de Westerschelde, in het oosten aan de gemeente Terneuzen en Sas van Gent, in het zuiden aan het koninkrijk België en aan de gemeente Aardenburg en in het westen aan de gemeente Sluis (afb. 1).
De huidige gemeente Oostburg werd in 1970 gevormd uit de voormalige gemeenten Breskens, Cadzand, Groede, Hoofdplaat, Nieuwvliet, Schoondijke, Waterlandkerkje, IJzendijke en Zuidzande, terwijl ook enkele delen van de gemeenten Aardenburg, Biervliet en Philippine werden toegevoegd.
In de gemeente liggen het stadje Oostburg, de dorpen Breskens, Cadzand, Groede, Hoofdplaat, Nieuwvliet, Schoondijke, Waterlandkerkje, IJzendijke en Zuidzande.
Voorts heeft de gemeente een dertigtal buurtschappen of gehuchten, die vaak van zeer geringe omvang zijn.

2. BODEMGESTELDHEID

De gemeente Oostburg bestaat landschappelijk gezien uit polderland, strand- en duingebied en buitendijks gebied.
Het buitendijks gebied bevindt zich in het noordwesten bij de verdronken Zwarte Polder en in het noordoosten bij de Hoofdplaatpolder.
De meest uitgestrekte schorren liggen bij de verdronken Zwarte polder (geïnundeerd in 1802 en slechts voor een klein deel herdijkt, tegenwoordig natuurreservaat).
Het strand- en duingebied beslaat een smalle, plaatselijk onderbroken, strook in het noordwesten van de gemeente.
Slechts in de knikken van de dijk bij Nieuwe Sluis en de Groedsche Duintjes is er opstuiving en duinvorming van meer omvang mogelijk geweest.
Het polderland behoort voor het grootste deel tot het nieuwland, terwijl een klein deel uit oorspronkelijk oud- en middelland bestaat.
Resten oud- en middelland komen voor in de Veerhoekpolder bij Oostburg. Karakteristiek is daar de afwisseling van kreekruggen en poelgronden. De ruggen en poelen werden plaatselijk weer met een nieuwe kleilaag bedekt, zoals bij de polders van Cadzand en Groede, maar het reliëf hiervan is nog zichtbaar.
De grote geulenstelsels zijn als gevolg van de relatief hoge stroomsnelheden tijdens de sedimentatie gevuld met zand, dat plaatselijk tijdens een late overstroming bedekt is met een dun kleilaagje. Soms zijn er zandige opwassen gevormd, zoals bij de Passageule (gedeeltelijk in gemeente Oostburg).
De jonge zeekleigebieden zijn over het algemeen zeer vlak. Ze zijn op veel plaatsen doorsneden met kreken en kreekresten (zijgeulen die binnendijks zijn komen te liggen of ingedijkte doorbraakgeulen). Een reeds bestaande watergang kon als oorsprong voor een doorbraakgeul dienen, zoals te zien is bij het Groote Gat bij Oostburg, dat de gegraven verbinding vormde tussen het Zwin- en het Braakman-stelsel.
Bij de Nieuwkerksche Kreek en de Zwartegatsche Kreek is de structuur van een echte doorbraakgeul nog goed herkenbaar.

Tussen Breskens en Hoofdplaat bevond zich een reeks inlagen. Bij een inlaag werd aan de binnenzijde van de bestaande zeedijk uit voorzorg tegen overstromingen een extra dijk opgeworpen. Na de recente dijkverzwaring zijn nog slechts fragmenten van genoemde reeks inlagen over.
Toen Zeeuwsch-Vlaanderen nog grotendeels uit een aantal eilanden bestond, vond de afwatering op natuurlijke wijze plaats op de omringende geulen. Later werden diverse suatiesluizen voor de afwatering aangelegd. Door het grote eb- en vloed verschil in de Westerschelde bleef vrijwel overal sprake van een natuurlijke afvloeiing.
De Passageule, sinds het eind van de 17e eeuw een belangrijke schakel in het afwateringsstelsel, werd geleidelijk afgedamd vanaf het eind van de 18e eeuw, wat de afwatering niet ten goede kwam.
In 1876 werd een sluis te Breskens aangelegd en in 1888 werd een nieuwe bij Nummer Eén gebouwd. In de jaren zeventig van de vorige eeuw werden een zeesluis en een wachtsluis bij Cadzand en een uitwateringskanaal door het achterland aangelegd. Hierdoor verbeterde de afwatering enigszins.
Het tegenwoordige afwateringssysteem verloopt via een aantal (ver)-nieuw(d)e gemalen en uitwateringssluizen.

3. GRONDGEBRUIK

Vergeleken met andere delen van Zeeland, was er in Zeeuwsch-Vlaanderen steeds weinig weiland in verhouding tot bouwland.
Rond 1819 was in West Zeeuwsch-Vlaanderen de verhouding in oppervlakte weiland ten opzichte van bouwland respectievelijk 2-15. Tussen 1931 en 1941 lag deze verhouding niet veel anders.
In het jonge zeekleigebied kwam voornamelijk akkerbouw met gemengde bedrijven voor. De voormalige grote geulenstelsels bezitten nogal onvruchtbare droogtegevoelige grond, die vooral als grasland in gebruik is. De voormalige kreken en kreekresten bezitten drassig grasland.
Het akkerland is ingedeeld volgens een rationele, grootschalige en rechte blokverkaveling. Dit is vooral goed te zien in de Generale Prins Willempolder.
Rond een aantal oude kernen, zoals Cadzand en Groede, komt een kleinschaliger en onregelmatiger verkaveling voor.

4. INFRASTRUCTUUR

4.1. Wegen

In het polderland werden de meeste wegen op of aan de voet van de dijken aangelegd. In de grote nieuwlandpolders zijn ook verschillende wegen "loodrecht" op de dijk en dwars door de polder aangelegd.
Rond de oude kernen Groede en Cadzand herinneren kronkelige wegen nog aan de oorspronkelijke toestand (oud- en middelland).
In de inventarisatieperiode hebben geen noemenswaardige nieuwe ontwikkelingen plaatsgevonden.

4.2. Havens en veren

De enige overgebleven haven in de gemeente Oostburg is de handels- en vissershaven te Breskens, die van oorsprong van vóór de inventarisatieperiode dateert. Deze haven is in de loop der tijd sterk uitgebreid. Bij een uitbreiding in 1928 in oostelijke richting werd ook een nieuwe aanlegplaats voor de veerboot gemaakt. De haven werd in de Tweede Wereldoorlog vernield en daarna weer hersteld.
In 1958 werd ten westen van Breskens een geheel nieuwe veerhaven aangelegd.

4.3. Tramwegen

In de periode 1886-1940 had men in Zeeuwsch-Vlaanderen een uitgebreid tramlijnennet tot stand gebracht, dat naar verhouding veel omvangrijker was dan in de rest van Zeeland. Het sloot op verschillende plaatsen aan de op het Belgische tramlijnennet.
De S.B.M. (Stoomtram Maatschappij Breskens-Maldegem) was de eerste van de vier tramwegmaatschappijen, die Zeeuwsch-Vlaanderen als werkterrein hadden. Zij begon in 1887 de dienst van Breskens over Oostburg en Aardenburg naar het Belgische Maldegem. Van Draaibrug, waar onder andere de remises gevestigd waren, voerde een zijlijn naar Sluis.
In 1912 werd door dezelfde maatschappij de lijn Oostburg-Zuidzande-Cadzand aangelegd, terwijl in de periode 1923/27 de lijn Breskens-Groede-Nieuwvliet-Cadzand-Sluis tot stand kwam.
De IJz.S.M. (IJzendijkse Stoomtramweg Maatschappij) bracht in 1891 de lijn Schoondijke-IJzendijke-Veldzicht (Belgische grens) in exploitatie, die enerzijds aansloot op de S.B.M. lijn in Schoondijke en anderzijds aansluiting gaf op de Belgische lijn naar Eeklo. De IJz.S.M. werd in 1911 opgenomen in de Z.V.T.M. (Zeeuwsch Vlaamsche Tramwegmaatschappij), die in datzelfde jaar de lijn IJzendijke-Phillipine-Sas van Gent aangelegde.
In 1918 werd het net verder uitgebreid met de lijn Hoofdplaat-Biervliet-Pyramide en in 1929 met Hoofdplaat-Breskens.
In 1948 werd door de S.B.M. het personenvervoer per tram stopgezet en de lijnen werden in 1950 opgeruimd. Op een enkel gebouwtje na, is er niets meer van over.
Bij genoemde tramlijnen waren de sporen die zich binnen de bebouwde kom bevonden meestal in de bestrating aangelegd, terwijl ze daarbuiten in de wegberm lagen.

4.4. Dijken

In het nieuwland waren grote polders met een grootschalig dijkenpatroon ontstaan, zoals de Generale Prins Willempolder en de Hoofdplaatpolder.
Bij het indijken van aanwassen ontstond een landschap van kleine, lange, smalle polders en dicht bij elkaar gelegen evenwijdige dijken met zo nu en dan en dwarsdijkje, zoals in de omgeving van Zuidzande en Nieuvliet.
In de inventarisatieperiode zijn geen nieuwe dijken aangelegd.

4.5. Militaire infrastructuur

Bij het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog was de Nederlandse verdediging in Zeeuwsch-Vlaanderen beperkt tot de toegang van de Westerschelde en bestand uit een stelling bij Nieuwesluis en twee soortgelijke punten bij Cadzand. De haven van Breskens werd verder beschermd door vier kazematten.
Tijdens de bezetting troffen de Duitsers langs de West Zeeuwsch-Vlaamsche kust uitgebreide verdedigingsmaatregelen. Breskens maakte deel uit van het zogenaamde Zuidfront (samen met Vlissingen). De stad Breskens kreeg een tankafweer-opstelling. Zuidelijk lag rond Breskens, op ca. 1500 meter uit het centrum, een 8 meter brede en vier meter diepe tankgracht, die aan de westzijde uitmondde in de gracht van het voormalig fort Frederik Hendrik. Wegkruisingen met de tankgracht waren afgesloten met een betonnen muur. Op dit moment zijn in het buitengebied van Breskens nog restanten van een bunkercomplex aanwezig. Deze bunkers waren onderdeel van de Atlantikwall. De kust van Breskens tot Cadzand vormde onderdeel van deze Duitse verdedigingslinie. Ten behoeve van deze linie werden vele betonnen geschutsopstellingen, kazematten, munitie-opbergplaatsen en onderkomens aangelegd. Langs vrijwel de hele kust waren mijnenvelden te vinden. Restanten van een bunkercomplex bevinden zich voorts in Groede.
In Oostburg is onlangs een bunkercomplex van een divisie hoofdkwartier gesloopt.

5. NEDERZETTINGEN

5.1. Algemeen

Verspreid in de gemeente liggen de stad Oostburg en de dorpen Breskens, Cadzand, Groede, Hoofdplaat, Nieuvliet, Schoondijke, Waterlandkerkje, IJzendijke en Zuidzande.
De gehuchten liggen verspreid over het gehele gebied, waarbij opvalt dat in de Generale Prins Willempolder en in enkele polders ten oosten daarvan minder van dergelijke kleine kernen voorkomen.

Inwonertal *

	1849	1899	1943	1990
Breskens	1899	1957	3357	4605
Cadzand	1171	1130	922	852
Groede	2521	2400	2353	1196
Hoofdplaat	1527	1391	1332	824
Nieuwvliet	742	583	493	472
Oostburg	1678	1878	2859	4887
Schoondijke	1758	1906	2001	1656
Waterlandkerkje	623	612	530	536
IJzendijke	2544	2775	2855	2407
Zuidzande	1091	1098	931	588

* De inwonertallen van 1849, 1899 en 1943 zijn die van de voormalige gemeenten, die van 1990 van de kern met omliggend gebied.

5.2. Oostburg

Deze in 1944 door oorlogshandelingen voor ongeveer 80% verwoeste stad (afb. 2,12,16), had vroeger een min of meer cirkelvormig grondplan dat in oorsprong teruggaat tot een burg uit de 9e eeuw. In de Middeleeuwen was Oostburg een "open stad" ontstaan aan de oostzijde van deze burg. Hier en daar zijn nog restanten aanwezig van 17e eeuwse vestingwerken.
Na de oorlogsverwoestingen volgde wederopbouw naar een stedebouwkundig plan van ir. F.H. Fokke uit Amersfoort. Hierbij werd gekozen voor een ruime opzet met onder andere enige grote pleinen, terwijl sommige straten geheel of gedeeltelijk verdwenen en andere werden verlegd. De architectuur volgde de traditionele vormen van de Delftse school.
De oorlogsverwoesting is er de oorzaak van dat er alleen aan de uitvalswegen ongeschonden panden uit de inventarisatieperiode resteren. Aan de weg richting Zuidzande (Oude Haven) staan nog een aantal losstaande middenstandswoningen, terwijl aan de weg naar het zuiden (Nieuwstraat) een gevarieerde bebouwing uit de inventarisatieperiode afgewisseld wordt door wederopbouw.
In de omgeving van de school aan de Bredestraat (oorspr. R.H.B.S. uit 1924) bevinden zich middenstandswoningen uit het Interbellum.
Tegenwoordig is Oostburg het economische, culturele en medische centrum van West Zeeuwsch-Vlaanderen en het bestuurlijke centrum van de gemeente.

5.3. Breskens

Het dorp Breskens (afb. 3,12,17) kwam pas na de herdijking in 1610 tot ontwikkeling.
Het dorp werd in de Tweede Wereldoorlog zwaar verwoest en daarna vrijwel geheel herbouwd, waarbij diverse nieuwe wijken ontstonden.
Aan de Dorpsstraat/Oude Rijksweg en enkele zijstraatjes hiervan, bevindt zich vooroorlogse, voornamelijk aaneengesloten bebouwing.
Het wijkje ten noorden van de in 1920 gedempte spuikom (1e, 2e, 3e Zandstraat e.o.) bestaat voornamelijk uit vooroorlogse arbeiderswoningen die dateren uit het begin van deze eeuw.
Vooral ten noordwesten en ten zuiden van de kern is veel nieuwbouw tot stand gekomen.

5.4. Cadzand

Cadzand (afb. 4,13,18,22) is één van de oudste dorpen van West Zeeuwsch-Vlaanderen. Het is een kerkringdorp (met een onvolledige ring). Rond 1900 werd het uitgebreid met Cadzand-Haven en na de opkomst van de strandrecreatie met Cadzand-Bad, twee buurtschappen aan de kust die nu aaneengegroeid zijn tot één grote badplaats. Hiervan resteert echter praktisch geen oorspronkelijke bebouwing, aangezien er zowel in de Tweede Wereldoorlog als tijdens recente dijkverzwaring in het kader van de Deltawerken ingrijpende veranderingen hebben plaatsgevonden.
Het dorp Cadzand heeft in de inventarisatieperiode geen nieuwe straten gekregen. Er vond vooral verdichting plaats, terwijl uitbreiding voornamelijk in het Interbellum aan de tegenwoordige Badhuisweg tot stand kwam.

Vlak buiten het dorp (ten zuidoosten) is rond 1900 een concentratie van arbeiderswoningen ontstaan langs drie bestaande, elkaar bij de molen (1898) kruisende wegen (Ringdijk-Noord, Ringdijk-Zuid, Zuidzandseweg). Dit complex heeft als bijzonderheid dat de meeste woningen aan de Ringdijk-Noord en -Zuid dwars op de weg/dijk zijn gebouwd. Het meest gave deel hiervan is gekozen tot gebied met bijzondere waarden (zie afb. 22).
Na de inventarisatieperiode is zowel aan de noordoost als aan de zuidwest zijde van de oude kern nieuwbouw tot stand gekomen.

5.5. Groede

Dit agrarische kerkringdorp (afb. 5,13,18) ontstond na herdijkingen aan het begin van de 17e eeuw aan de noordzijde van de Oude Groedsche polder, ongeveer ter plaatse van het vroegere Groede. Het leeft tegenwoordig voornamelijk van toerisme en landbouw.
Het centrum van het dorp is een groot rechthoekig plein, waar vier wegen op uitkomen.
In 1866 (afb. 5) stond de bebouwing aan de Markt en aan een gedeelte van de omliggende straten, zoals de Walenstraat, Noordstraat, Blekestraat, Slijkstraat, Brouwerijstraat, Schuitvlotstraat en Molenstraat. In de inventarisatieperiode verdichtte en verlengde de bebouwing zich aan de bestaande straten. Alleen het gedeelte van de Nieuwstraat tussen Slijkstraat en Molenstraat werd rond 1915 aangelegd.
De bebouwing aan de Voorstraat kwam voornamelijk in het Interbellum tot stand. Hier staat onder andere het gemeentehuisje uit ca. 1930.
Ten zuiden van het oude centrum bevindt zich een rooms katholiek complex met een 19e eeuwse kerk en pastorie en een schooltje uit 1931.
Rondom het oude centrum zijn na de inventarisatieperiode diverse nieuwe straten en een nieuwbouwwijkje aangelegd.

5.6. Hoofdplaat

Hoofdplaat (6,13,19) ontstond op een kruising van wegen op de oostelijke helft van de in 1778 bedijkte Hoofdplaatpolder. Het dorp lag destijds midden in deze polder, waarvan tussen 1790 en 1820 ongeveer een derde deel weer onder water verdween, zodat het thans aan zee grenst. Het was vanouds een landbouwgemeente, maar er woonden ook veel dijkwerkers.
Hoofdplaat is het jongste dorp in Zeeuwsch-Vlaanderen. Het heeft een geometrisch stratenplan, een structuur die vaker in grote nieuwlandpolders werd toegepast.
De bebouwing aan de uitvalsweg naar het zuiden heeft zich vanaf het eind van de 19e eeuw ontwikkeld. Aan de overige straten vond verdichting en verlenging plaats.
In de jaren zestig van de 19e eeuw werden een nieuwe rooms katholieke kerk en een nieuwe rooms katholieke pastorie, een fors vierkant bouwblok, gebouwd (resp. aan Kersenlaan en Schoolstraat).
Naast deze kerk werd in 1912 een kleuterschool (nu verenigingsgebouw) gebouwd. In het dorp bevinden zich nog een aantal schoolgebouwen uit de jaren twintig.
In 1913 werd in het centrum een nieuw gemeentehuisje gebouwd.

Rond 1970 werd ten gevolge van de deltawerken, het haventje afgedamd. Ten zuidwesten en noordwesten van de kern bevindt zich enige nieuwbouw.

5.7. Nieuwvliet

Dit dorp (afb. 8,14,20) werd kort na 1600 gesticht, nadat het oude dorp in de 16e eeuw was verdronken. Het kreeg een rechthoekige aanleg.
In 1866 (afb. 8) was de bebouwing vooral geconcentreerd aan de Dorpsstraat. De bebouwing verlengde zich aan omliggende dijken, zoals de St. Bavodijk en Mettenijedijk en aan de Cadzandseweg. Er werden voornamelijk traditionele woningen gebouwd. In het Interbellum werd evenwijdig aan en ten zuidoosten van de Dorpsstraat een nieuwe doorgaande weg aangelegd (Nieuwvlietseweg/Provincialeweg), waaraan echter geen bebouwing tot stand kwam.
Ten noordwesten van de kern bevindt zich een molen uit 1851 terwijl zich in de kern nog een molenromp bevindt.

5.8. Schoondijke

Nadat in het midden van de 17e eeuw het tweede gedeelte van de Generale Prins Willempolder was bedijkt, werd op het kruispunt van twee wegen het dorp (aanvankelijk Willemsdorp geheten, afb. 9,14,20) gesticht volgens een geometrisch grondplan met een vierkant dorpsplein in het midden. Na zware verwoesting in 1944 werd het plein naar één kant verlengd, zodat een langwerpige ruimte ontstond, aan het eind afgesloten door de Hervormde kerk (1950). De architectuur vertoont sterke samenhang met die van de Delftse School.
Aan de uitvalswegen komt nog vooroorlogse bebouwing voor die zowel bestaat uit eenvoudige traditionele arbeiders- en middenstandswoningen uit het begin van deze eeuw als uit enkele losstaande middenstandswoningen uit het Interbellum.

5.9. Waterlandkerkje

Dit dorpje (afb. 10,15,21) werd vermoedelijk kort na 1650 gesticht in een in de 80-jarige oorlog geïnundeerd en daarna weer doorgelegd gebied. Het ontstond op de driesprong van de polders Gouden, Oude Passageule en Vrije.
Tijdens de inventarisatieperiode hebben zich geen noemenswaardige uitbreidingen voorgedaan, terwijl daarna wel enige nieuwbouw tot stand is gekomen.

5.10. IJzendijke

Dit voormalige vestingstadje (afb. 7,14,19) met centraal gelegen rechthoekig marktplein, kreeg in 1816 (voor de tweede keer) stadsrechten.
De vesting werd in de jaren 1841-'43 grotendeels opgeruimd, terwijl nog een deel van de vestinggracht en één ravelijn, dat na de inventarisatieperiode weer in oude vorm is hersteld, resteert.

In de middelste decennia van de vorige eeuw werden dammen aangelegd in de grachten, om het verkeer met de omliggende dorpen te verbeteren.
De groeiende stad kreeg in het midden van de 19e eeuw behoefte aan meer bouwgrond. De wallen werden geslechts en hierop werden huizen gebouwd. Diverse straten werden verlengd en nieuwe straten werden aangelegd. Aan het begin van de jaren vijftig van de vorige eeuw werden bijvoorbeeld de wallen aan de oostkant geslecht en de eerste huizen gebouwd aan de Kazernestraat en Varkensmarkt. Daarna volgden de wallen aan de Trapstraat en ook bij de Zuidstraat (sinds 1902 Koninginnestraat), die daardoor verlengd kon worden. In de jaren zestig werden in de Bie-, Zuid- en Nieuwstraat de eerste huizen gebouwd.
Na demping van vesten kwam ook daar bebouwing tot stand, waardoor onder andere na 1877 de Oranjestraat en de Ravelijnstraat konden worden aangelegd en bebouwd.
De aaneengesloten woonbebouwing met gebroken kopgevels aan de Boulevard is van kort na de Eerste Wereldoorlog.
In de inventarisatieperiode is niet veel lintbebouwing aan uitvalswegen ontstaan, behalve aan het Tivoli, de uitvalsweg naar het zuiden. Aan het verlengde van deze straat (Watervlietseweg) werd rond 1920 een Marechausseekazerne gebouwd, een opvallend pand vlakbij de bebouwde kom.
In de noordwest hoek binnen de vesting bevindt zich een nieuwbouwwijkje van nà de inventarisatieperiode, terwijl ten zuidoosten, buiten de veste, ook een nieuwbouwwijk tot stand is gekomen.

5.11. Zuidzande

Op een driesprong van dijken ontstond de agrarische woonkern Zuidzande (afb. 11,15,21), tegenwoordig een kruispunt van vier wegen.
In 1866 stond voornamelijk bebouwing aan de Dorpsstraat, aan de noordzijde van de Smidsweg en aan de noordzijde van de Mariastraat. Vanaf het eind van de vorige eeuw ontwikkelde zich lintbebouwing aan de Sluissestraat, voornamelijk aan de zuidzijde. Aan de Oostburgsestraat werd vanaf het begin van deze eeuw gebouwd, vooral losstaande woningen.
In de Tweede Wereldoorlog werd een deel van het Dorpsplein en de Dorpsstraat verwoest.
In het gebied tussen Dorpsstraat, Oostburgsestraat en Smidsweg is nieuwbouw tot stand gekomen.

5.12. Buurtschappen en gehuchten

Verspreid in de gemeente liggen een dertigtal buurtschappen of gehuchten: Akkerput, Bakkersdam (ged.), Balhofstede, Boerenhol, Cadzand-Bad, Hoogeweg, Klein-Brabant, Koninginnehaven, Kruisdijk, Maagd van Gent, Maaidijk, Marolleput, De Munte, Nieuwesluis, Nieuwland, Nummer Eén, Oostburgsche Brug, Oudeland, Plakkebord, Ponte, Ponte Avancé, Pyramide, Roodenhoek, Sasput, Scherpbier, Slikkenburg, Steenhoven, Stroopuit, Tragel, Turkeye, Veldzicht (2x). Slijkplaat is een wat grotere nederzetting met een (voormalig) schoolgebouw en meesterswoning uit de inventarisatieperiode en een nieuw rooms

katholiek kerkje. Slijkplaat werd in de jaren tachtig van de 18e eeuw gesticht in de Hoofdplaatpolder.
De meeste van de hierboven genoemde nederzettingen bestonden al aan het begin van de inventarisatieperiode en hebben zich daarna enigszins uitgebreid. In deze kernen woonden veelal arbeiders.
De bebouwing bestaat doorgaans uit eenvoudige, sobere woningen, soms met een enkele boerderij. De woningen zijn echter vaak niet meer in originele staat, omdat er ingrijpende verbouwingen en/of vernieuwingen hebben plaatsgevonden.
Verschillende gehuchten zijn opgebouwd uit een lineaire structuur langs een dijk, zoals bijvoorbeeld Boerenhol en Stroopuit. Dit geldt eveneens voor de bebouwingsconcentratie langs de Ringdijk-Noord en Ringdijk-Zuid ten oosten en zuidoosten van Cadzand, die praktisch geheel uit de inventarisatieperiode stamt (zie 6.0. bij kern Cadzand).
Veel gehuchten hebben geen duidelijke ruimtelijke structuur, zoals Ponte, Sasput en Kruisdijk. Pyramide is ontstaan in de inventarisatieperiode en heeft nog een redelijke gave, voornamelijk agrarische, bebouwing.

5.13. Buitengebied

Verspreid in het buitengebied liggen voornamelijk boerderijen.
De grote polders zijn iets minder dicht bebouwd dan de kleine. De boerderijen liggen zowel aan de voet van een dijk, als midden in de polder.
Het zijn voornamelijk kleine en middelgrote bedrijven.
Het grootste deel van de boerderijen is van oorsprong van vóór de inventarisatieperiode.

6. SAMENVATTING INVENTARISATIE

Door oorlogshandelingen in 1944 hebben de kernen Breskens, Schoondijke en Oostburg en het buitengebied in de omgeving hiervan zwaar te lijden gehad.
In praktijk betekent dit dat van de kernen de centrumgebieden vrijwel geheel zijn verwoest, waarna wederopbouw heeft plaatsgevonden (zie kern beschrijvingen).
Bebouwing langs uitvalswegen, veelal daterend uit de periode 1850-1945, is echter voor een belangrijk deel gespaard gebleven.

De belangrijkste, voor-oorlogse, bebouwing in Breskens wordt langs de Dorpsstraat - Oude Rijksweg aangetroffen.
Hier vinden we stijl-voorbeelden uit diverse perioden. De gevel, in overgangsstijl, op Dorpsstraat 31 vormt een opvallende overgang tussen verwoest en gepaard gebleven gebied. Bijzonder van architectuur is de expressionistische woning op nr. 78.
De overige, min of meer sober vormgegeven, bebouwing vormt een redelijk gaaf en karakteristiek beeld van een uitvalsweg.
Hoewel de bebouwing aan de Boulevard niet is verwoest, zijn veel panden door renovaties en verbouwingen zwaar aangetast. Onder de restanten van de 1e, 2e en 3e Zandstraat en omgeving bevinden zich nog enkele vrij gave, traditionele -arbeiders- woningen die een indruk geven van het voormalige karakter van dit eenvoudige wijkje.
Aan het Spuiplein zijn het opvallend vormgegeven, hoge kantoorpand op nr. 27 en de muziektent de belangrijkste objecten.

Met uitzondering van de naar het noorden lopende uitvalsweg, de Prinses Beatrixstraat, treffen we aan de uitvalswegen van Schoondijke nog enige, vrij gave panden uit de inventarisatieperiode aan. Eenvoudige en wat rijker gedetailleerde, veelal traditionele, langsgevelwoningen komen, dicht bij het centrum, aan de Willemsweg en de Lange Heerenstraat voor. Daarnaast komen hiervan afwijkende, grotendeels uit de Interbellum periode daterende typen voor, waarbij aan de Willemsweg enige forse hogere middenstandswoningen deze periode karakteriseren. Eenvoudige arbeiderswoningen van het op het platteland algemeen voorkomende langsgeveltype worden nog aan Tragel-West aangetroffen.

Vrij gave, aaneengesloten reeksen, voor-oorlogse bebouwing treffen we in Oostburg nagenoeg niet meer aan. De forse Interbellum middenstandswoningen aan weerskanten van de Oude Haven verlenen, o.a. door hun verspreide ligging, deze weg nauwelijks een voor deze periode karakteristieke aanblik. Per object bekeken zijn een aantal van deze panden wel architectonisch aardige bouwtijd-vertegenwoordigers. Dit geldt ook voor de iets oudere panden Zuidzandsestraat 62 en 90 en Oude Haven 2.
In het middengedeelte van de Nieuwstraat bevinden zich een aantal interessante objecten van zeer uiteenlopende stijl. Een homogeen karakter wordt hier echter niet echt gevormd.

Meest opvallend zijn de villa aan de Hennequinstraat 2 in een rijke, wat chalet-achtige architectuur uit 1909. Zo ook de boerderij op Nieuwstraat 48 en de daartegenover staande panden, met en zonder verdieping in laat 19de eeuwse en vroeg 20ste eeuwse stijlen op no. 49, 53, 55, 59.
Als vrij forse kern kende het voor-oorlogse Oostburg ook wat sobere seriematige -arbeiders- woningbouw waarvan de woningen aan de Noordwal en de Weststraat voorbeelden zijn.
Vrij rijke traditionele woningen uit het einde van de 19de eeuw vinden we overigens nog aan de Oudestad 7 en 54, temidden van veelal weinig interessante en vernieuwde bebouwing.
Door forse afmetingen en functie vormt de vml. RHBS aan de Bredestraat een opvallend object, dat ondanks enige aanpassingen van de architectuur toch geïnventariseerd is. De hier tegenover en naast staande woningen ondersteunen het Interbellum-karakter aan deze uitvalsweg.
Aan de Kaas en Broodsedijk, ten zuiden van de kern, staat een fors voormalig electriciteits-verdeelstation met woning. Vooral de architectuur van deze woning en de voormalige functie zijn voor dit gebied bijzonder.

De overige dorpen hebben weinig of niet te lijden gehad in de Tweede Wereldoorlog.
Alleen Zuidzande heeft rond het Dorpsplein en de Dorpsstraat schade opgelopen. Langs de Oostburgsestraat staan wat grotere, vroeg 20ste eeuwse, veelal vrijstaande woningen voor de wat meer welgestelden. Ze zijn voorzien van voortuinen. Het totale straatprofiel is breed en geeft deze straat een zekere allure. Veel soberder en karakteristiek voor een plattelandskern is de bebouwing aan de Sluissestraat, waaraan veel verdiepingloze langs- en enkele kopgevelwoningen staan. De fraaie boerderij en de woning op de nummers 28 en 29 onderstrepen het plattelandskarakter. Verder van de kern verwijderd bevindt zich aan één zijde van de dijk bebouwing die bestaat uit deels verbouwde langsgevel-huisjes met soms aangebouwde schuurgedeelten.
De beeldbepalende dorpsmolen staat betrekkelijk ver van het dorp verwijderd, aan de Sluissestraat.

De woonbebouwing van de kern Cadzand-dorp wordt voor een groot deel bepaald door een aantal rode bakstenen, verdiepingloze, traditionele langsgevelwoningen met voordeuromlijsting. Het overgrote deel van de geïnventariseerde objecten is traditioneel van uiterlijk, soms voorzien van decoraties in de vorm van banden en boogjes.
Op diverse plaatsen in het dorp bevinden zich fraaie boerderijcomplexen die een sterk sfeer bepalende waarde bezitten. De veel voorkomende en karakteristieke uitvalswegbebouwing uit het Interbellum vinden we vooral aan de Badhuisweg, in sobere architectuur.
Opvallend is dat zich een bebouwingsconcentratie heeft ontwikkeld, op enige afstand van de kern, bij het molencomplex, namelijk aan de Zuidzandseweg, de Ringdijk-Noord en de Ringdijk-Zuid. Langs de Zuidzandseweg staan vooral aaneengebouwde verdiepingloze langsgevelwoningen. Aan de Ringdijken staan vrijstaande arbeiderswoningen waarvan die aan de Ringdijk-Noord veelal sterk zijn verbouwd.
Aan de Ringdijk-Zuid bevindt zich een groepje dwars op de kruin van de dijk staande veelal witte, gepleisterde langsgevel-arbeiderswonin-

gen. Dit type bebouwing is karakteristiek te noemen voor de arbeiderswoningbouw in het buitengebied van Cadzand en Nieuwvliet. Als gaafste voorbeeld van deze bijzondere bebouwingsvorm is dit gebied aangemerkt als gebied met bijzondere waarden (zie kaartje gebied met bijzondere waarden, afb. 22).

Langs de Dorpsstraat van Nieuwvliet vinden we een vrij aaneengesloten, traditioneel getinte bebouwing, veelal uitgevoerd als verdiepingloze langsgevelwoningen. Deze bebouwingsvorm staat ook aan een aangrenzend deel van de St. Bavodijk. Overigens staat de voor-oorlogse dorpsbebouwing verspreid of in kleinere concentraties aan de Nieuwvlietseweg, de Cadzandseweg, de Mettenijedijk en de Molenweg/St. Bavodijk bij de Molen uit 1851. De arbeiderswoningen aan de St. Bavodijk, die verdiepingloze langsgevels hebben en evenwijdig, maar ook dwars op de dijk staan, vormen naast de Dorpsstraat nog de meest homogene struktuur. Verspreid over het dorp worden in totaal nog vrij veel traditionele plattelandswoningen aangetroffen die in goed herkenbare, redelijk onaangetaste vorm zijn blijven bestaan en het karakter van het dorp ondersteunen. De stenen korenmolen met bijzondere rompvorm aan de kop van de Dorpsstraat is reeds vroeg in de 20ste eeuw onttakeld, maar bezit nog steeds waarde voor het dorpsbeeld.

Groede was gedurende de Tweede Wereldoorlog "Rode Kruisdorp" waardoor het nagenoeg gespaard is gebleven voor oorlogsverwoestingen. In dit dorp wordt de basis van de bebouwing dan ook nog gevormd door bebouwing van vóór 1850, vermengd met 19de en 20ste eeuwse verbouwingen, vernieuwingen en invullingen, waardoor in het centrum een harmonische bebouwingsstruktuur bestaat aan de straten die rond 1850 reeds bebouwing kenden.
De panden Markt 6, 7 en 8 in neo-klassicistische- en overgangsstijlen bezitten allure en verschaffen de Markt een monumentaal karakter. Voorts kent de Markt diverse goed voegende gebouwen uit de inventarisatieperiode van enige allure en van sober traditioneel uiterlijk. De geïnventariseerde bebouwing in de oudste straten van Groede bestaat veelal uit zeer traditionele langsgevelwoningen. Jongere bebouwing is ook wel als - gebroken - kopgevelwoning uitgevoerd, al dan niet met banden, blokjes en pinakeltjes.
Aan de Schuitvlotstraat, ongeveer aan de rand van de toenmalige bebouwing, verrees in 1884 de RK-kerk met begraafplaats en pastorie. Samen met het schooltje uit 1931, dat half vóór de kerk is gebouwd, vormt het een aardig en compleet complexje, dat mede beeldbepalend is voor het dorp. Het is een van de weinige complexjes met een dergelijk gaaf schooltje uit de 20ste eeuw.
Een merkwaardig pleinachtig gebied ontstond bij de samenkomst van de Voorstraat en de Burg. J.C. Everaarslaan. Het voormalige gemeentehuis uit ca. 1930 en enkele forse woningen uit het Interbellum bepalen de overgang van het dorpscentrum naar de uitvalsweg: de Voorstraat. Behalve deze panden wordt echter de bebouwing van de Voorstraat gekenmerkt door veelal kleinere woningen uit de eerste decennia van de 20ste eeuw: dicht bij het centrum gekoppelde langsgevels, overigens - gebroken - topgevels waarbij enkele panden door details, zoals kozijnvormen en toepassing van kunststeen, opvallen. Als geheel is dit een vrij gave struktuur. Geheel aan de rand van de bebouwing

treffen we nog wat forse middenstandswoningen uit het Interbellum aan, zoals die aan veel uitvalswegen staan.
Enkele agrarische complexen zoals aan de Voorstraat, dicht bij het voormalige gemeentehuis, en aan de Brouwerijstraat onderstrepen het agrarische karakter van dit dorp.

Een zelfde vermenging van oudere bebouwing en bebouwing uit de periode 1850-1945, zoals in Groede, treffen we aan in IJzendijke. Aan de Markt vertegenwoordigen vooral wat grotere panden in kenmerkende stijlen van rond de eeuwwisseling de inventarisatieperiode. Interessante bebouwing vinden we voorts aan de Koninginnestraat. Door de rijke detaillering en de forse afmetingen vallen de woningen op no. 18 en 26 het meest op tussen de veelal eenvoudigere winkel- en woonpanden uit eind 19de en begin 20ste eeuw. Het traditionele pandje op no. 36 bezit een bijzondere gevelafwerking in geglazuurde tegels met facet-randen, die rond 1915, onder Vlaamse invloed, meer werd toegepast.
Van architectonische waarde is de monumentale villa op no. 50, uit 1874, gebouwd in neo-rococo trant. Oorspronkelijk bevond de villa zich op een landgoed buiten de kern. Door woningbouw uit eind 19de en begin 20ste eeuw aan het Tivoli, de zuidelijke uitvalsweg, waaraan nog een aantal vrij gave groepjes woningen en kleine boerderijtjes zijn te vinden, ligt het pand nu binnen de bebouwde kom tussen eenvoudigere bebouwing.
Opvallend hoog, op de resten van voormalige vestingwerken, staan aan de Verlengde Molenstraat 13 t/m 19 enkele forse middenstandswoningen c.q. villa's met karakteristieke details en vormen uit het Interbellum. Vrij gave en soms monumentale panden staan voorts aan de Landpoortstraat en enkele aan de Minnepoortstraat en de Nassaustraat. In deze laatste straten staan, evenals in de overige straten die in de periode tot 1945 bebouwd werden, vooral sobere, vrij traditionele woningen, die doorgaans van weinig waarde of min of meer aangetast zijn.

Ondanks de geringe afmetingen van het dorp Hoofdplaat, zijn aan de elkaar kruisende wegen toch nog vrij veel interessante objecten uit de periode 1850-1945 aangetroffen. Vooral de gebouwen met bijzondere functies vallen door afmetingen, architectuur en aantal op: het vml. gemeentehuis uit 1913, het complexje van de rooms katholieke kerk, in de huidige vorm uit 1861, voormalige scholen aan de Oostlangeweg (ca. 1928) en aan de Schoolstraat uit ca. 1915. Daarnaast kent dit dorp grote, rijke woonhuizen tussen de eenvoudigere, traditionele bebouwing zoals de villa-achtige gebouwen uit eind 19de en begin 20ste eeuw aan de Havenstraat 5 en 7 en Schoolstraat 3 en 13. De panden aan Dorpsstraat 12 en 14 vormen goede voorbeelden van 19de eeuwse pleisterarchitectuur in een plattelandskern.
Op de overgang tussen Kon. Julianastraat en Zuidlangeweg treffen we een complex aan dat als bijzonderheid heeft dat het bestaat uit twee forse vrijwel identieke woningen uit het Interbellum die gewoonlijk als middenstandswoningen worden aangeduid maar hier bij een boerderij-complex behoren.

De kern Waterlandkerkje heeft meer het karakter van een fors gehucht dan van een dorpje. Het stratenpatroon is niet veel meer dan een

samenkomst van drie dijken, deels met een onder- en een bovenstraat, waaraan wat bebouwing is ontstaan die tegenwoordig door vernieuwing en door de aansluiting van de Molenweg op de doorgaande weg Oostburg-IJzendijke vrijwel geen homogene struktuur meer bezit. De geïnventariseerde objecten zijn de meest gave voorbeelden van diverse bebouwingstypen uit de periode.
Vooral de traditionele arbeiderswoningen hebben enige sfeer ondersteunende waarde. Het forse pand aan de P.C. Boutenstraat 18 bezit door afmetingen, ligging en architectuur beeldbepalende kwaliteiten.

De vele gehuchten, buurtschappen en bebouwingsconcentraties in deze gemeente bestaan voornamelijk uit traditionele arbeiderswoningen, veelal met langsgevel, en wat agrarische bebouwing.
De eenvoudigste en kleinste woningen zijn doorgaans sterk verbouwd. Een aantal gehuchten bezit echter nog vrij gave, oorspronkelijke (voor-oorlogse) bebouwing waardoor ze visuele en volkskundige waarde bezitten. Voorbeelden zijn Pyramide, waar boerderijen het beeld bepalen, Steenhoven en de dijkbebouwing van de Ringdijk-Zuid bij Cadzand-dorp.

Vrijwel alle boerderijen in deze gemeente zijn van het losse leden type, waarbij woning en schuur los van elkaar zijn geplaatst. In grootte behoren veel boerderijen tot de kleinere en middelgrote bedrijven, geoordeeld naar het bezit van 1 of 2 mendeurstellen, die doorgaans in de langsgevels geplaatst zijn. De aard van de bebouwing, namelijk veel landbouwschuren, geeft uitdrukking aan het grondgebruik: overwegend akkerbouw en wat gemengd bedrijf.
In het oostelijk deel van de gemeente komt in de architectuur en het materiaalgebruik van boerderijen uit het einde van de 19de en begin van de 20ste eeuw regelmatig de Vlaamse invloed tot uiting: Belgische stenen, eternietleien, veelal op mansarde daken, bijzondere woonhuisvormen en decoraties van de woonhuisgevels en naast dwarsdeelschuren ook langsdeelschuren of mengvormen.
In het westelijk deel bezit de architectuur meer verwantschap met het Midden-Zeeuwse type: een traditioneel, soms vrij sober, losstaand woonhuis met langsgevel, al dan niet in het verlengde van de vrij strakke schuur met in veel gevallen tot in de 20ste eeuw zwarte houten wanden, eventueel gecombineerd met stenen wanden. De schuurdaken zijn vaak met pannen gedekte zadeldaken. Dwarsdeelschuren, dus met de mendeuren in de langsgevels, zijn het meest gangbaar. Vooral in de meest westelijke strook, waar de oorlog niet alles heeft beschadigd of verwoest, komen nog heel wat oudere type schuren voor met grote wolf- of schilddaken met mendeuren onder dakrandopstolpingen. De oorspronkelijke rietbedekking heeft echter vrijwel steeds plaats gemaakt voor golfplaat.
Opvallend op relatief veel boerderijen in de hele gemeente is het voorkomen van een bijgebouw in de vorm van een zomerhuis of bakkeet, dat dicht bij en meestal achter de woning is geplaatst. De woning en dit bijgebouw bevinden zich soms zodanig ten opzichte van elkaar, dat daartussen een hofje is ontstaan, dat eventueel aan de zijkanten is afgesloten door muurwerk met een poort.

Enkele bijzondere gebouwen vallen op in het buitengegebied en verdienen speciale benoeming: de gietijzeren vuurtoren, naar ontwerp van Q. Harder, ten noorden van Groede; de marechaussee-kazerne bij IJzendijke aan de Watervlietseweg en de dicht daarbij staande woning van de boerderij de "Jufferschans" waarin allerlei stijlen van rond de eeuwwisseling zijn te vinden, waaronder Jugendstil-invloeden.

LITERATUURLIJST

M.A. Aalbregtse, Het Eiland van Cadzand in oude ansichten, Zaltbommel 1975

De Boerderijen van Breskens (W.J. Bruijnooge, M. Verkruysse-Herrebout, D. J. Dekker).

De Boerderijen en Plekjes en Campings van Groede (W.J. Bruynooge, M. Verkruysse-Herrebout, D.J. Dekkers)

J. Ch. Cornelis, Ons Eigen landje, Geïllustreerde beschrijving van het land van Cadzand Speciaal ten dienste van het Onderwijs, Oostburg 1943

J. Ch. Cornelis, IJzendijke in oude ansichten deel 1, Zaltbommel 1978

J. Ch. Cornelis, IJzendijke oud en nieuw, Oostburg, z.j.

Encyclopedie van Zeeland, 3 delen Middelburg

H.G. Hesselink, Geschiedenis der tramwegen in Zeeuwsch-Vlaanderen 1887-1949, Kloosterzande (1984)

Historische Atlas Zeeland, Chromotopografische Kaart des Rijks 1:25.000, Landsmeer 1989

J. de Hullu, De Hofsteden van Waterlandkerkje en hunne bewoners in vroeger en later tijd, Oostburg 1939

Kunstreisboek van Nederland-Zeeland, Weesp 1985

J. Kuyper, Gemeente-atlas van Nederland, V, Zeeland, Zaltbommel 1971 (oorspr. Leeuwarden 1866)

S.E. Steigenga-Kouwe, Zeeuwsch-Vlaanderen, (Proefschrift R.U.U.) Den Haag, 1950

De vegetatie van Zeeuwsch-Vlaanderen, samenst. K.M. Mooij, Provinciale Planologische Dienst voor Zeeland, Middelburg 1986

Oostburg als woonplaats, uitgegeven door het gemeentebestuur, 1931

H.A.M. van de Vijver, De Hofsteden van Schoondijke, in: Bijdragen tot de geschiedenis van West-Zeeuws-Vlaanderen nr. 11, Heemkundige Kring West-Zeeuws-Vlaanderen 1982

D. Vos, Lijst van Nederlandse gemeenten, VUGA uitgeverij B.V. 's Gravenhage

M.H. Wilderom, Tussen Afsluitdammen en Deltadijken, IV, Zeeuwsch-Vlaanderen, Middelburg 1973

R. Willemsen, Hoofdplaat een dorp achter een dijk, Alphen aan den Rijn 1978

Zeeland in Vogelvlucht, Leeuwarden ca. 1980

9011554.cv

AFBEELDINGEN

1. Gemeente Oostburg, topografische kaart 1985
2. Gemeente Oostburg, 1867, uit: J. Kuyper, Gemeente-atlas van Nederland, V, Zeeland, Zaltbommel 1971 (oorspr. Leeuwarden 1866)
3. Gemeente Breskens, 1866, zie afb. 2
4. Gemeente Cadzand, 1866, zie afb. 2
5. Gemeente Groede, 1866, zie afb. 2
6. Gemeente Hoofdplaat, 1865, zie afb. 2
7. Gemeente IJzendijke, 1866, zie afb. 2
8. Gemeente Nieuwvliet, 1866, zie afb. 2
9. Gemeente Schoondijke, 1866, zie afb. 2
10. Gemeente Waterlandkerkje, 1866, zie afb. 2
11. Gemeente Zuidzande, 1866, zie afb. 2
12. Oostburg en Breskens, topografische kaart ca. 1935-1945
13. Cadzand, Groede en Hoofdplaat, zie afb. 12
14. IJzendijke, Nieuwvliet en Schoondijke, zie afb. 12
15. Waterlandkerkje en Zuidzande, zie afb. 12
16. Oostburg, straatnamenkaart ca. 1990
17. Breskens, zie afb. 11
18. Cadzand en Groede, zie afb. 11
19. Hoofdplaat en IJzendijke, zie afb. 11
20. Nieuwvliet en Schoondijke, zie afb. 11
21. Waterlandkerkje en Zuidzande, zie afb. 11
22. Gebied met bijzondere waarden bij Cadzand

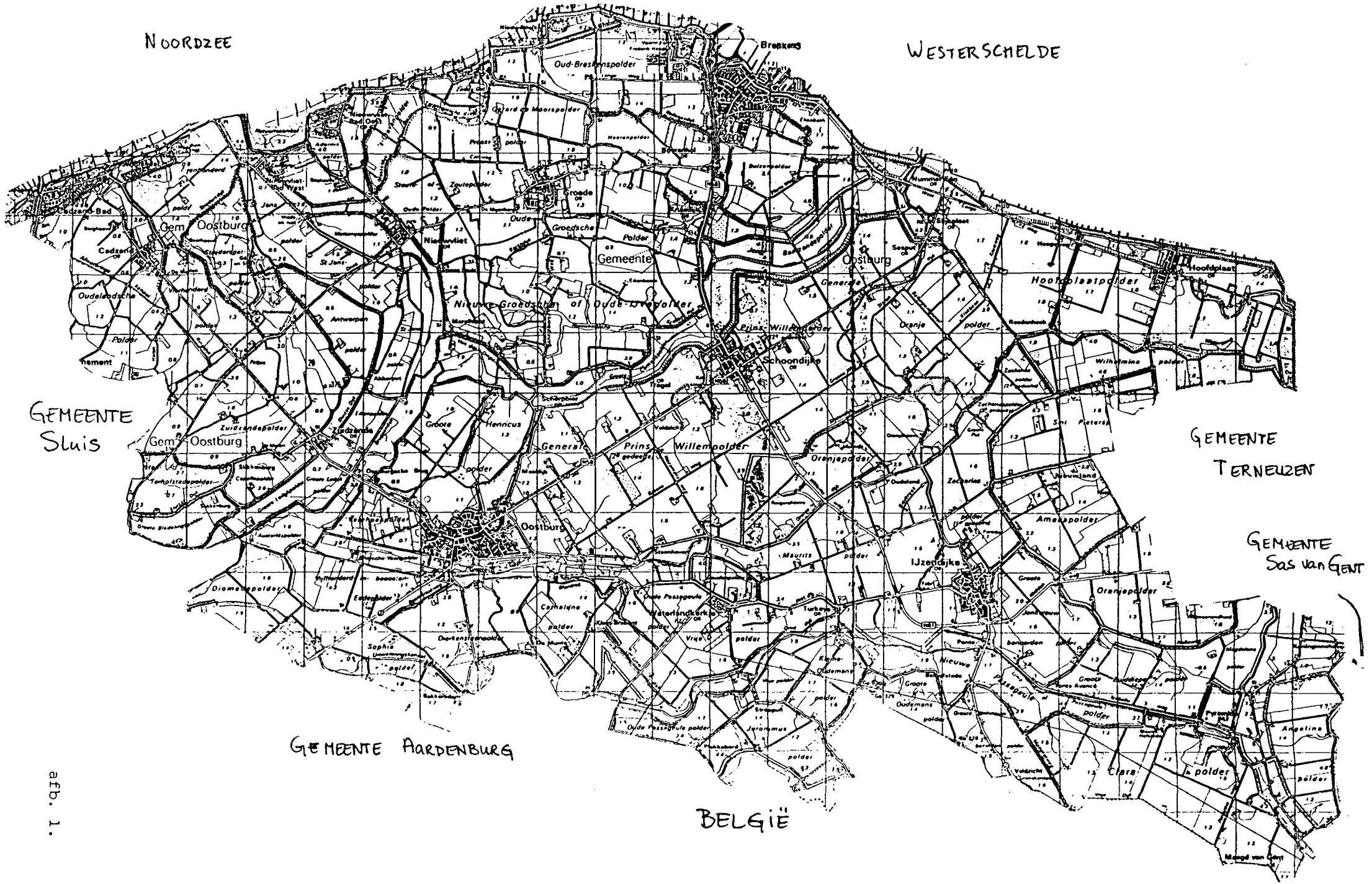
NOORDZEE
WESTERSCHELDE
GEMEENTE Sluis
GEMEENTE TERNEUZEN
GEMEENTE Sas van Gent
GEMEENTE AARDENBURG
BELGIË
Breskens
Oud-Breskenspolder
Gerard de Moorspolder
Cadzand-Bad
Gem. Oostburg
Cadzand
Nieuwvliet
Groede
Oude Groedsche Polder
Gemeente
Oostburg
Nieuwe Groedsche of Oude Dreepolder
Hoofdplaatpolder
Hoofdplaat
Prins Willempolder
Schoondijke
Oranje
Wilhelmina polder
Zuidzandepolder
Henricus
Generale Prins Willempolder
Oranjepolder
Zoetelas
Ameispolder
IJzendijke
Maurits polder
Cornelijne
Waterlandkerkpolder
Oude Passageule
Nieuwe Passageule polder
Oudemans polder
Jeronimus polder
Sophia
Diomedespolder
Clara
Angelina
Maagd van Gent

afb. 1.

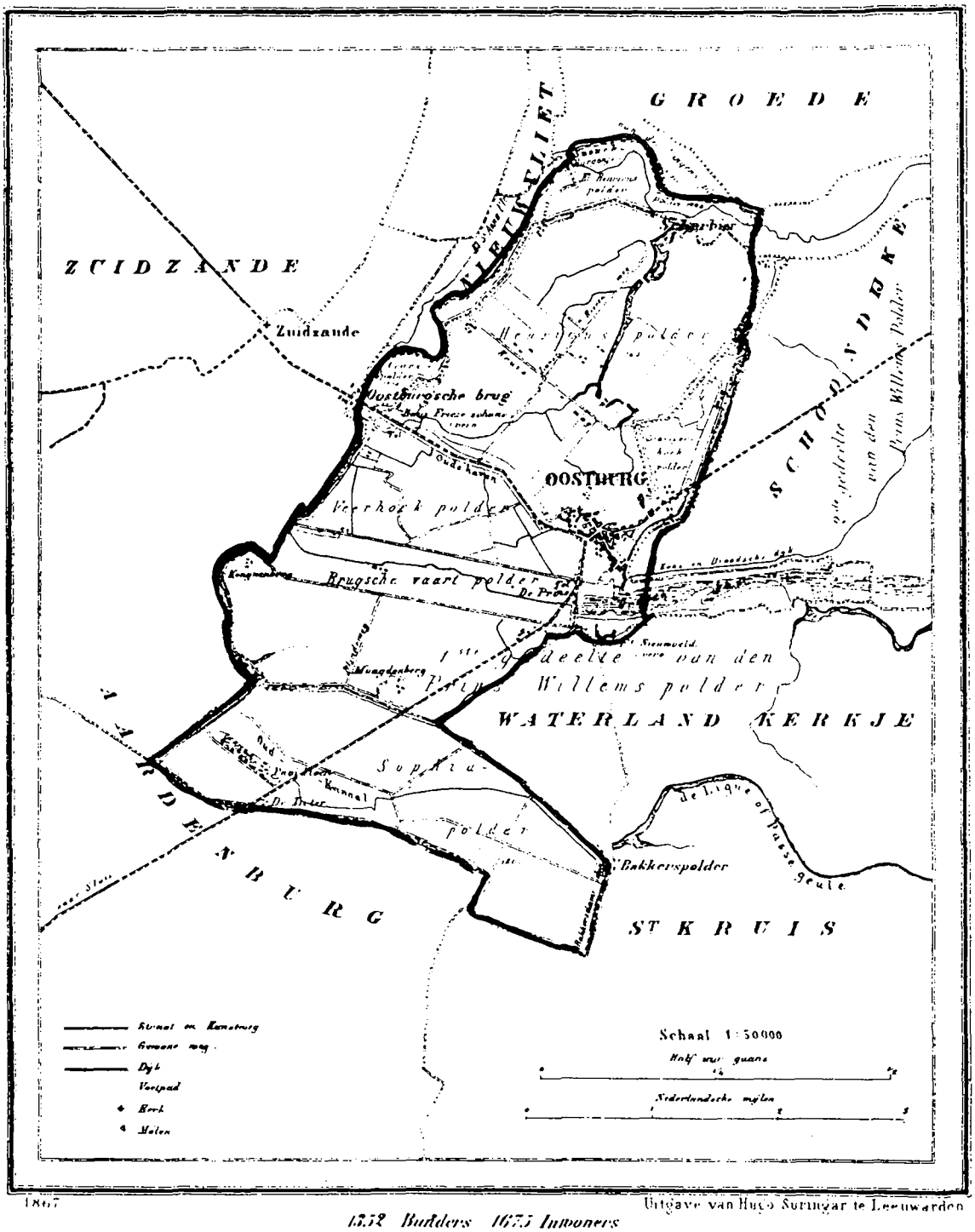

1867 Uitgave van Hugo Suringar te Leeuwarden

1352 Bulders 1675 Inwoners

afb. 2.

PROVINCIE ZEELAND. GEMEENTE BRESKENS.

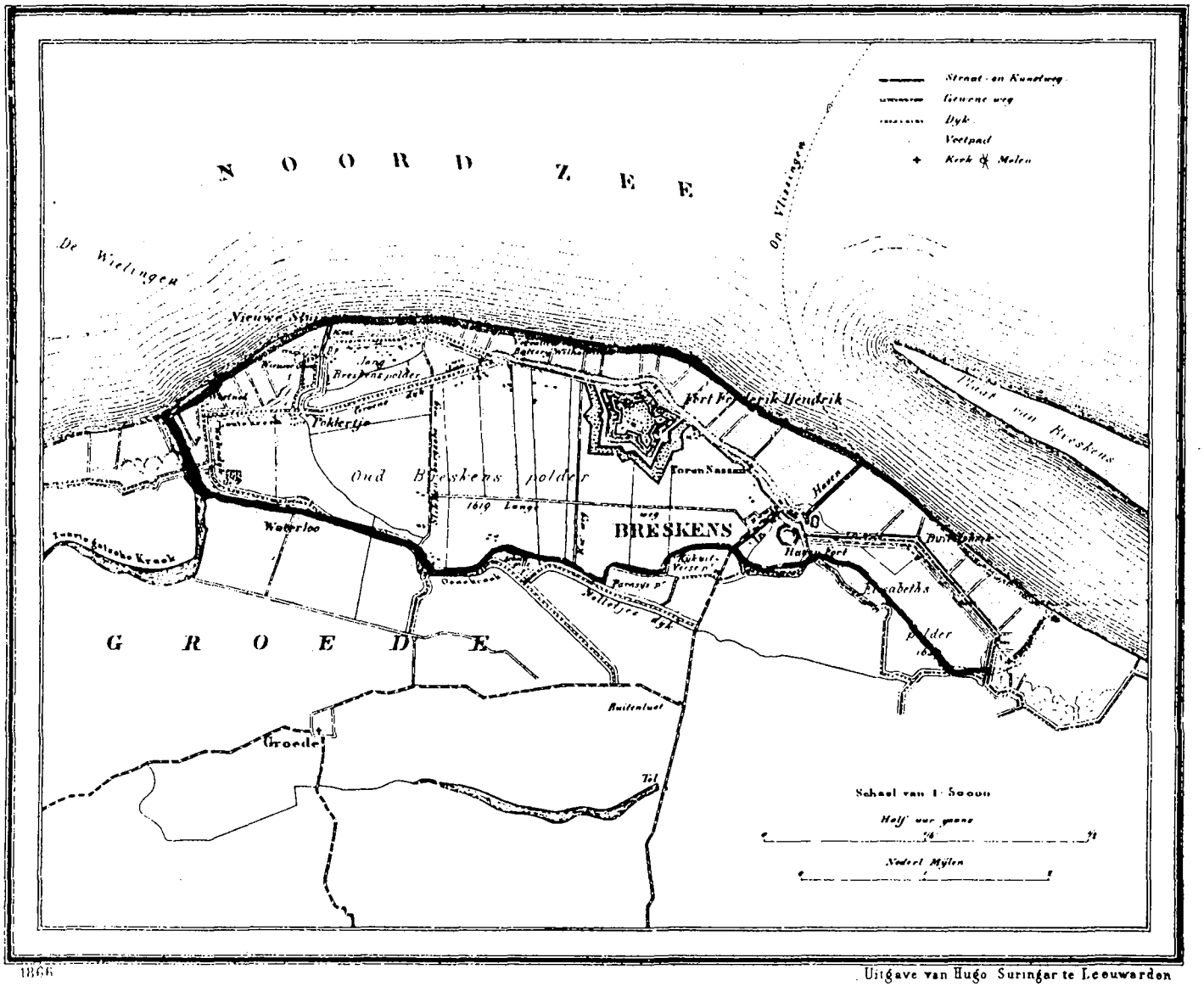

1866 Uitgave van Hugo Suringar te Leeuwarden

6.95 Bunders, 1700 Inwoners.

afb. 3.

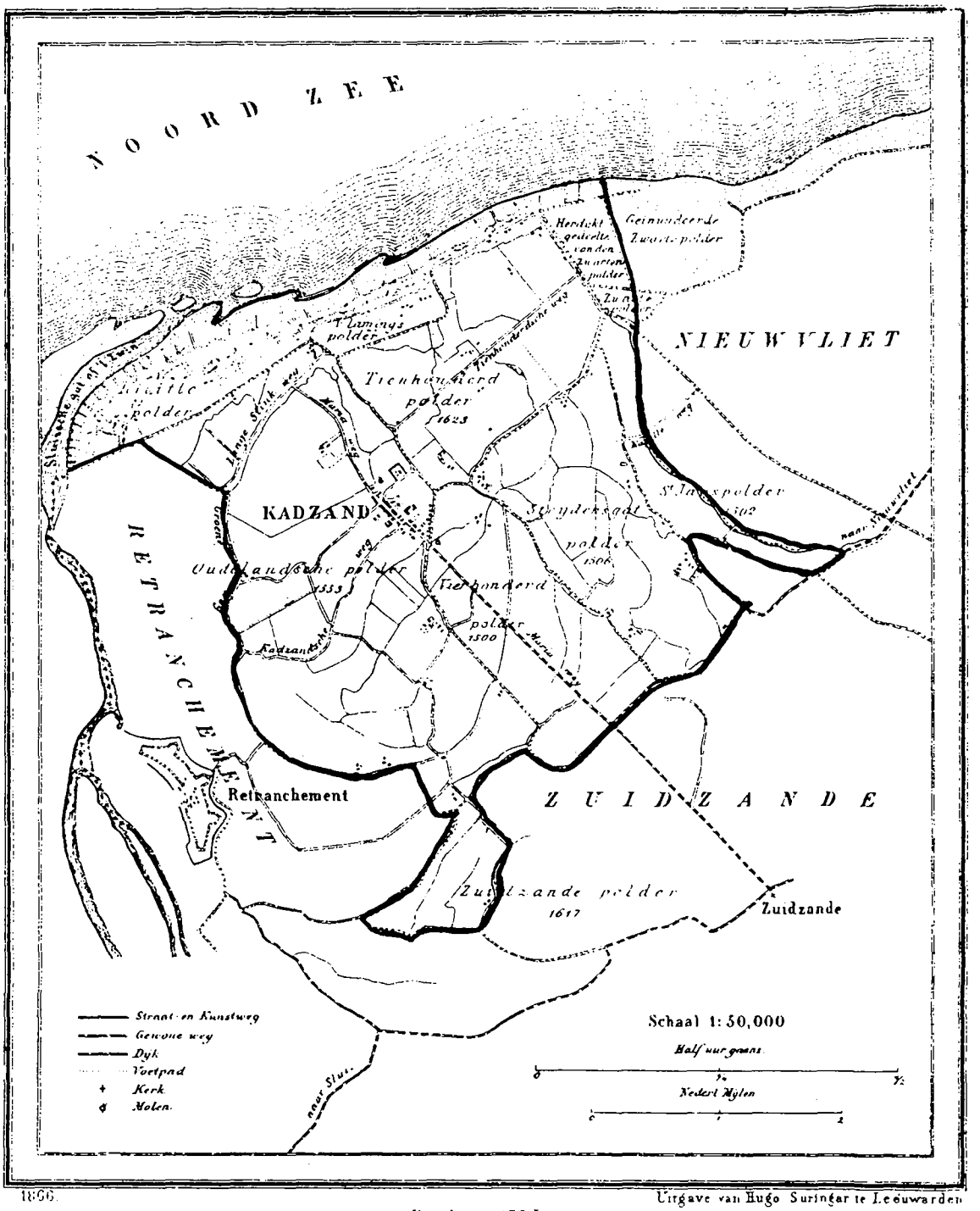

1866. Uitgave van Hugo Suringar te Leeuwarden.

1466 Bunders. 1175 Inwoners.

afb. 4.

PROVINCIE ZEELAND GEMEENTE GROEDE.

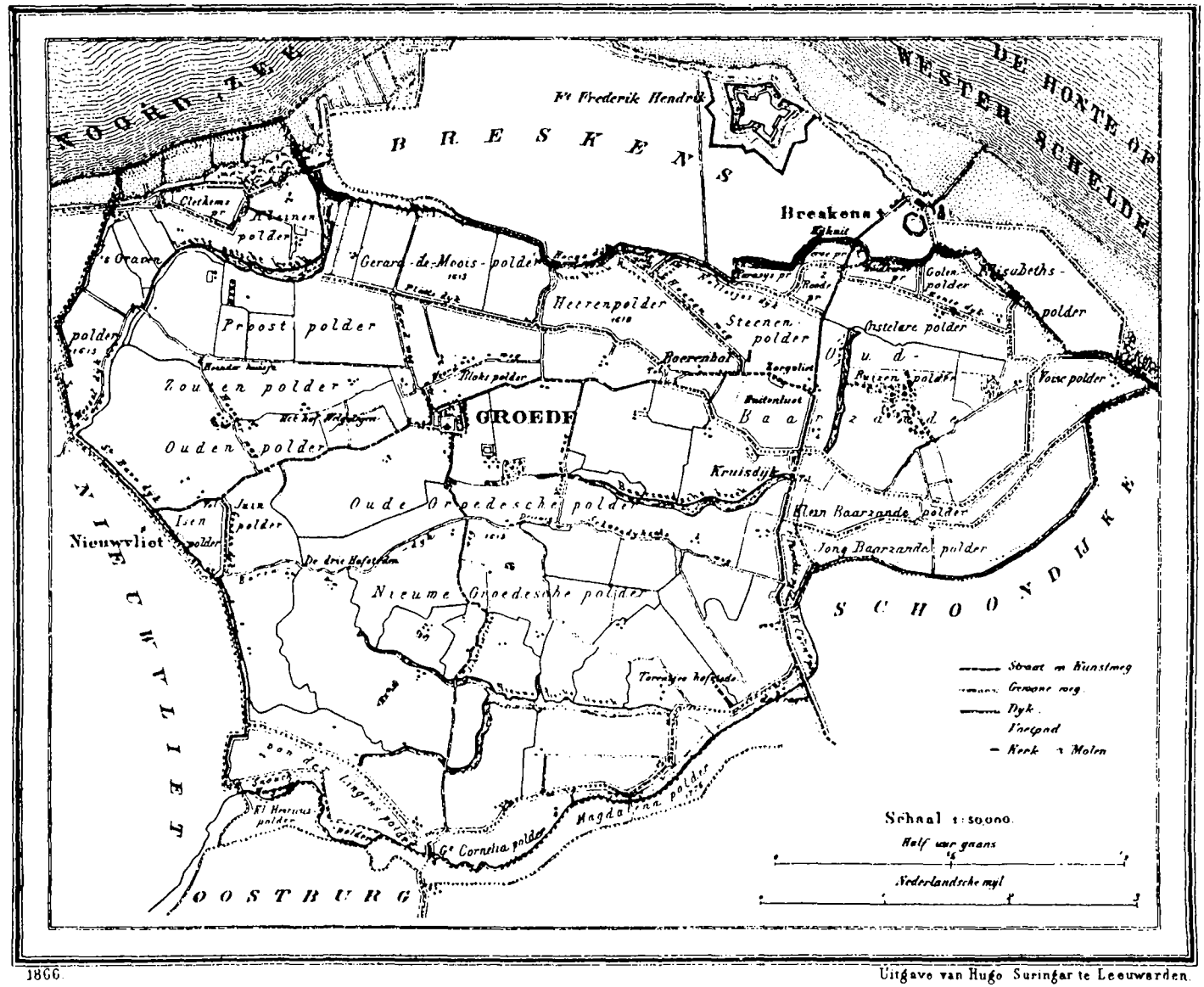

1866. Uitgave van Hugo Suringar te Leeuwarden.

2939 Bunders. 2475 Inwoners.

afb. 5.

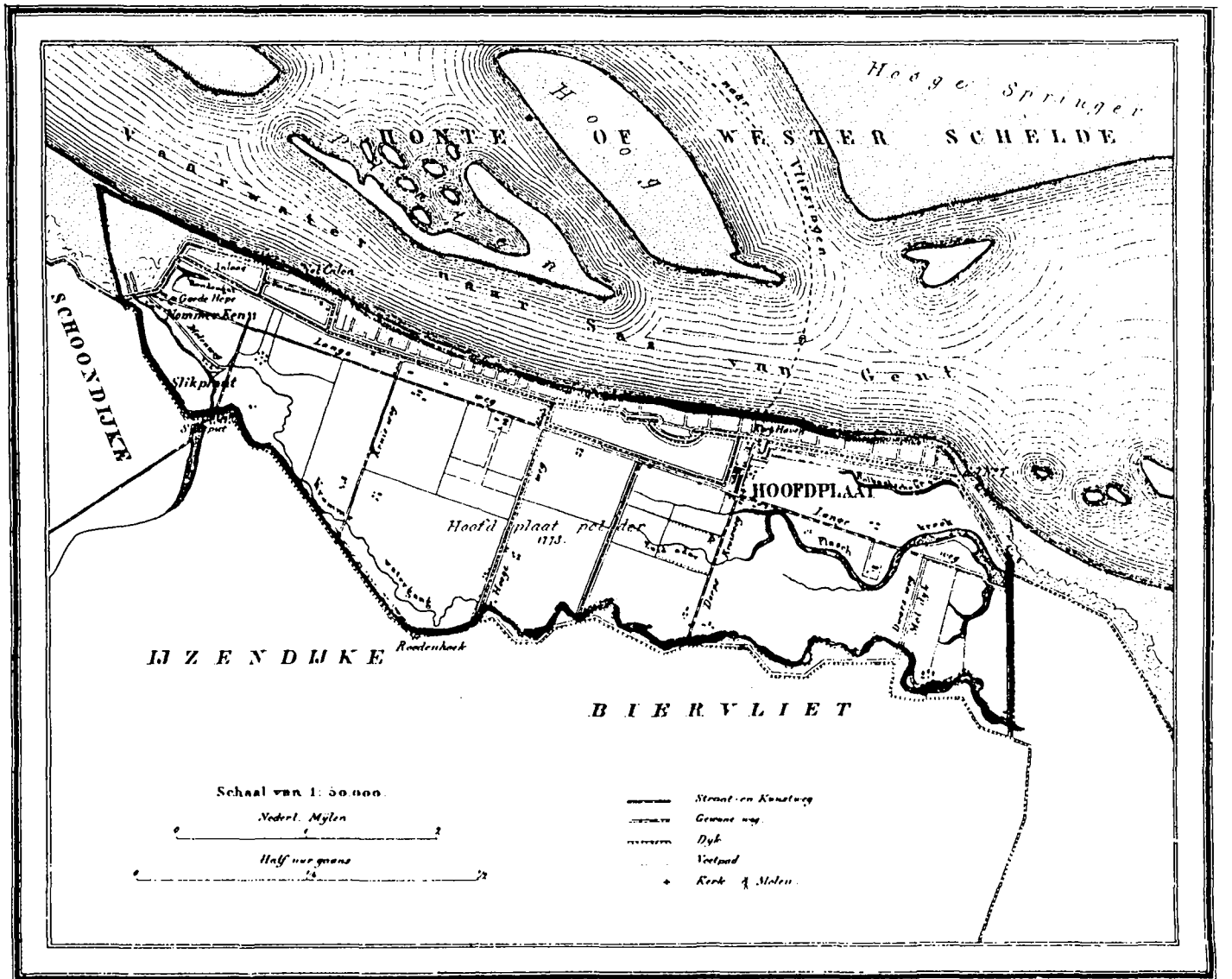
PROVINCIE ZEELAND.
GEMEENTE HOOFDPLAAT.
HONTE
WESTER SCHELDE
Hoogen
Hoogen
Hoogen

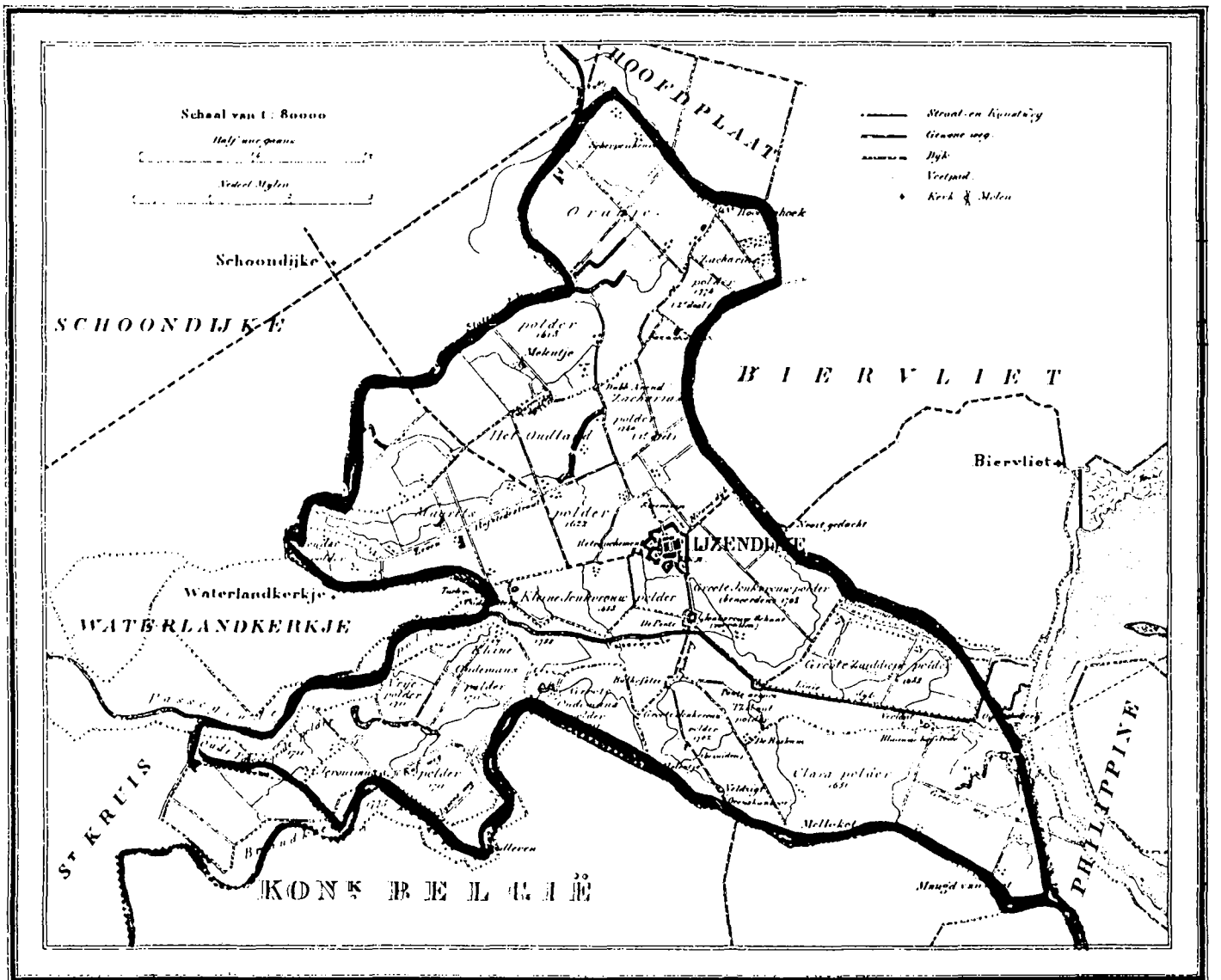

1866 Uitgave van Hugo Suringar te Leeuwarden

afb. 7.

PROVINCIE ZEELAND. GEMEENTE NIEUWVLIET.

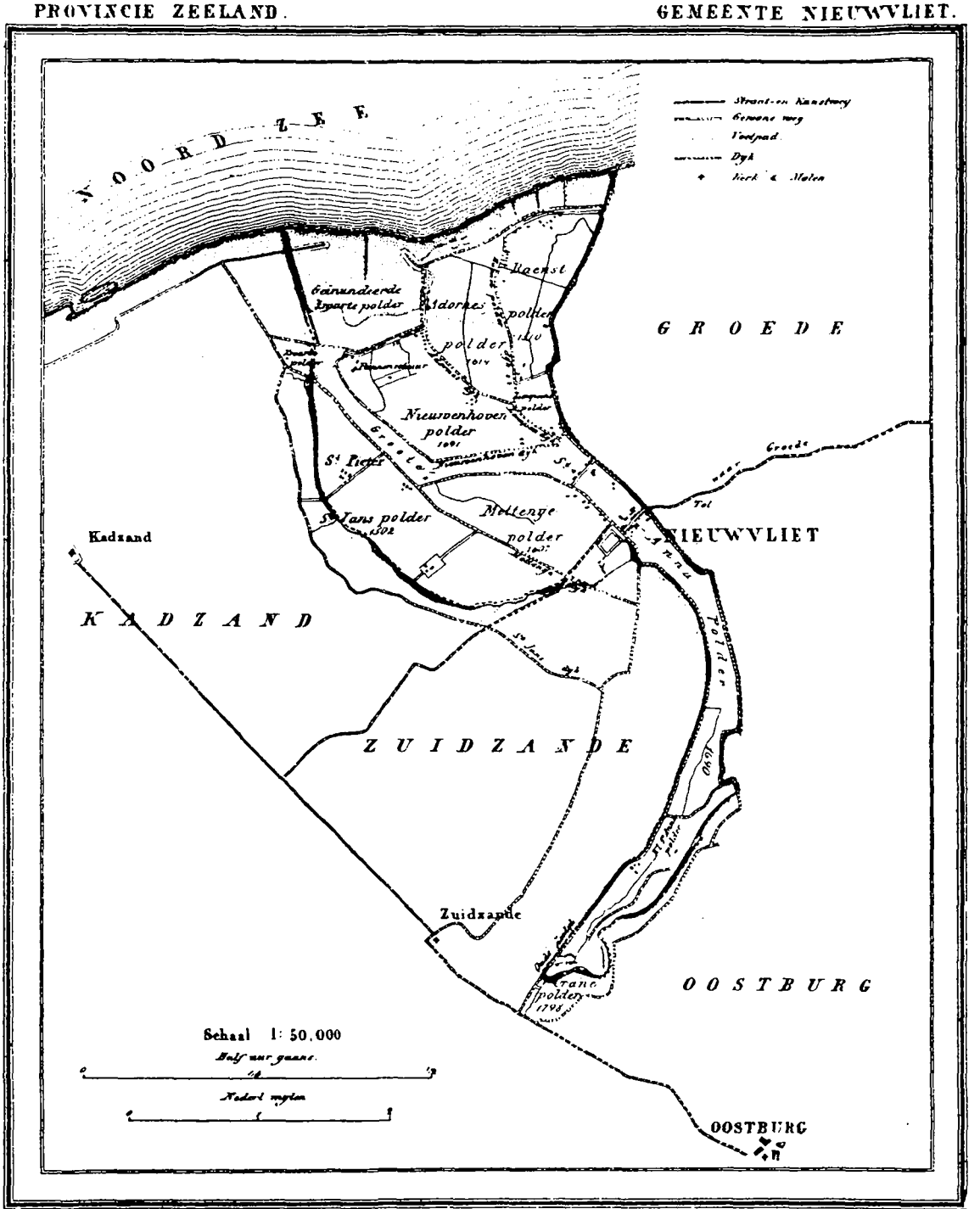

1866. Uitgave van Hugo Suringar te Leeuwarden.

687 Bunders. 695 Inwoners.

afb. 8.

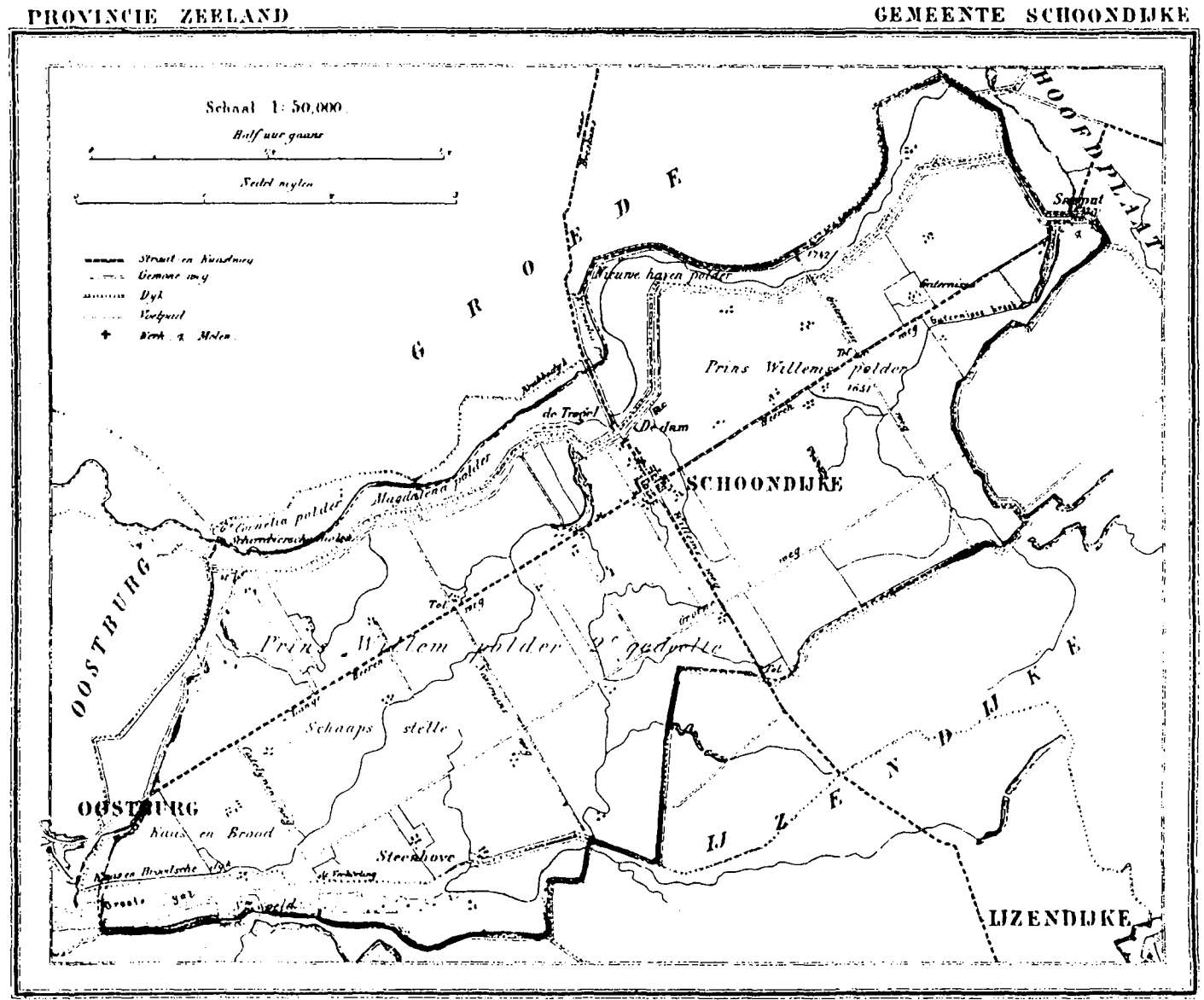

2378 Bunders. 1700 Inwoners.

afb. 9.

PROVINCIE ZEELAND. GEMEENTE WATERLAND KERKJE.

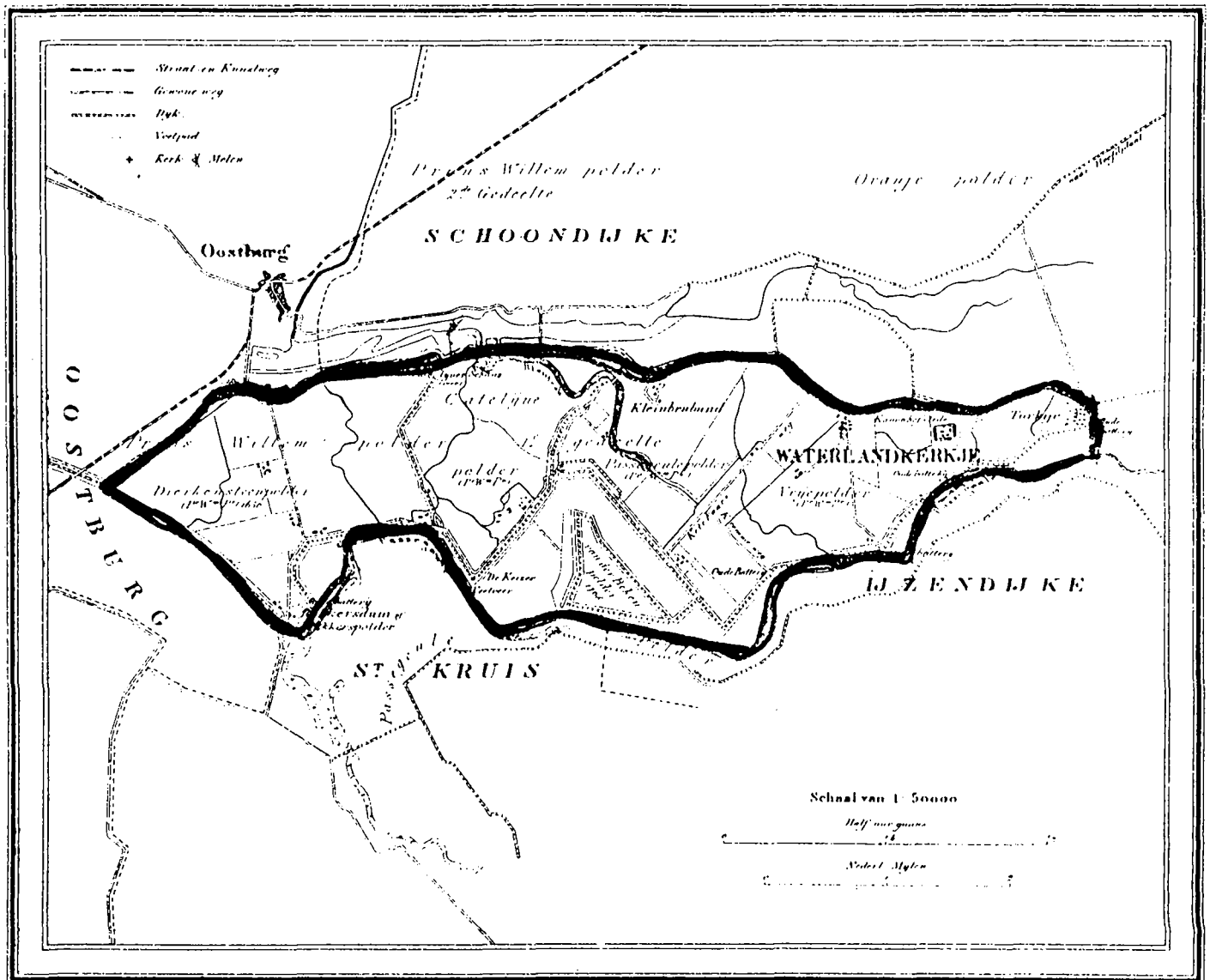

1866. Uitgave van Hugo Suringar te Leeuwarden

1096 Bunders. 550 Inwoners

afb. 10.

PROVINCIE ZEELAND. GEMEENTE ZUIDZANDE.

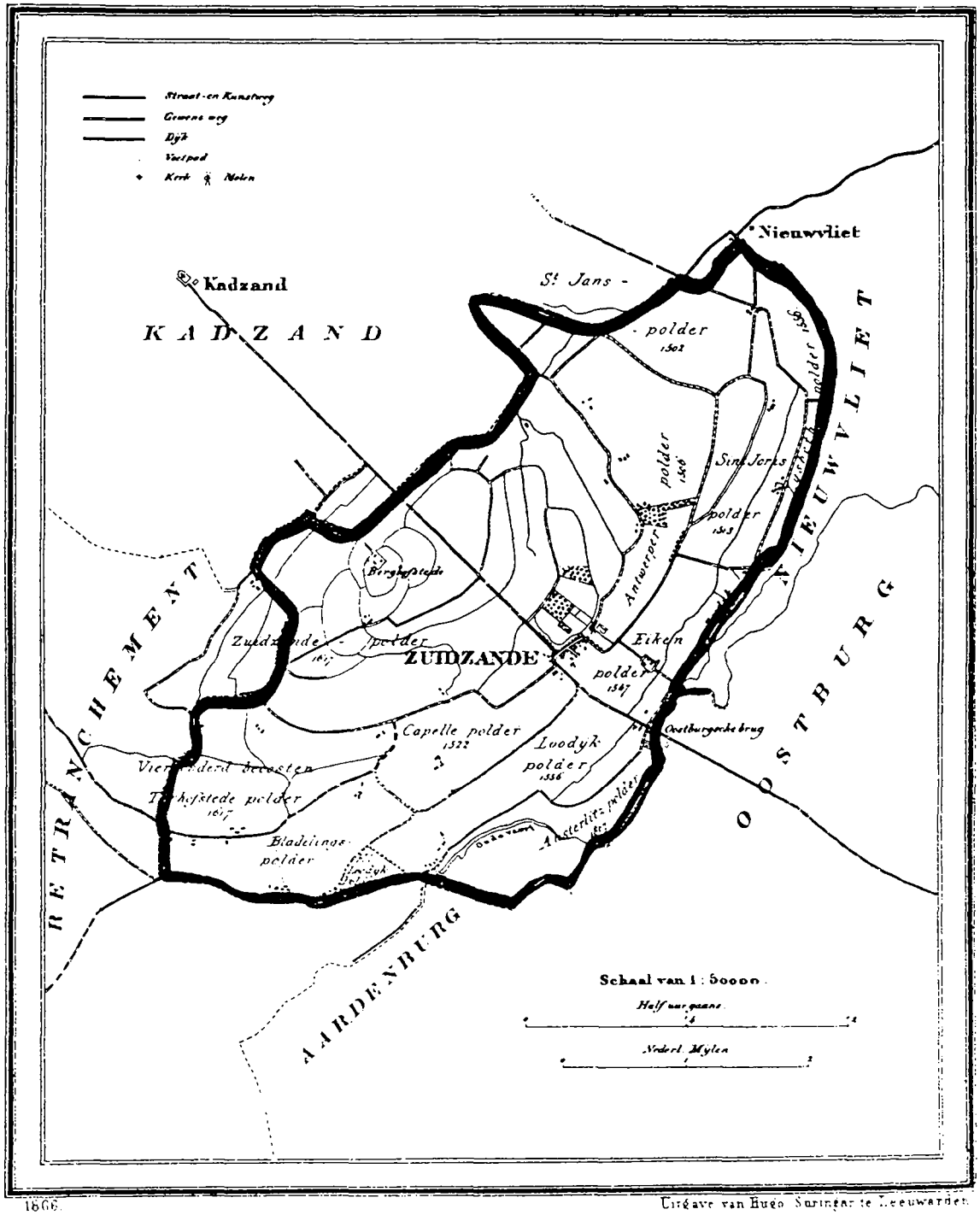

1866. Uitgave van Hugo Suringar te Leeuwarden.

1515 Bunders. 1050 Inwoners.

afb. 11.

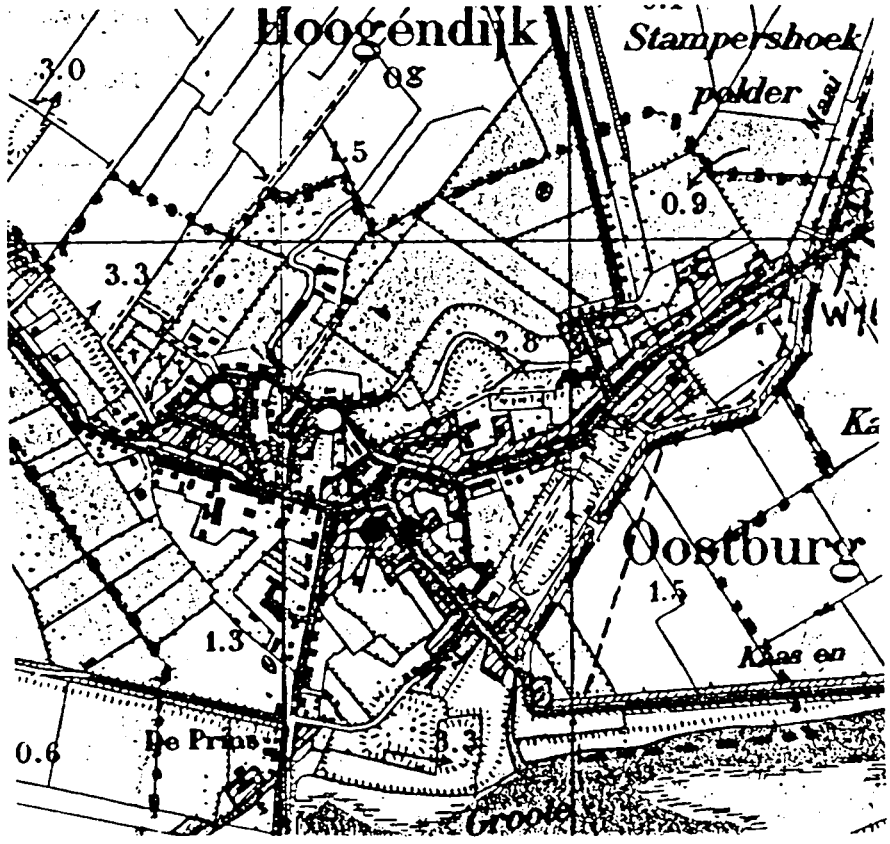
Hoogéndijk
Stampershoek
polder
3.0
0.9
3.3
2.8
Oostburg
1.5
1.3
Kaas en
0.6
De Prins
3.3
Groote

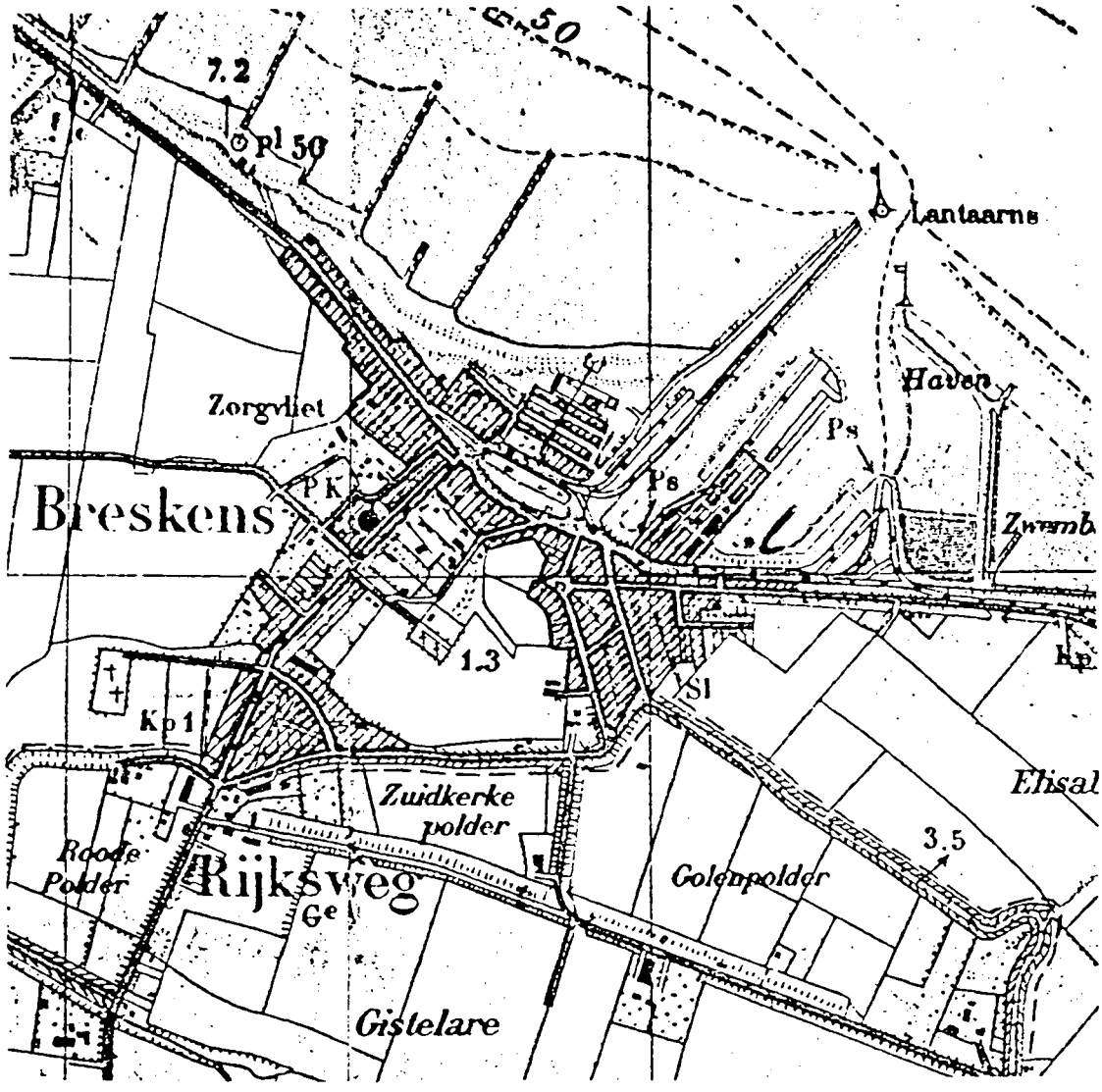
7.2
Pl 50
Lantaarns
Haven
Zorgvliet
Breskens
PK
Ps
Ps
1.3
Kp 1
Sl
Zuidkerke
polder
Elisal
Roode
Polder
Rijksweg
Golenpolder
3.5
Gistelare

afb. 12.

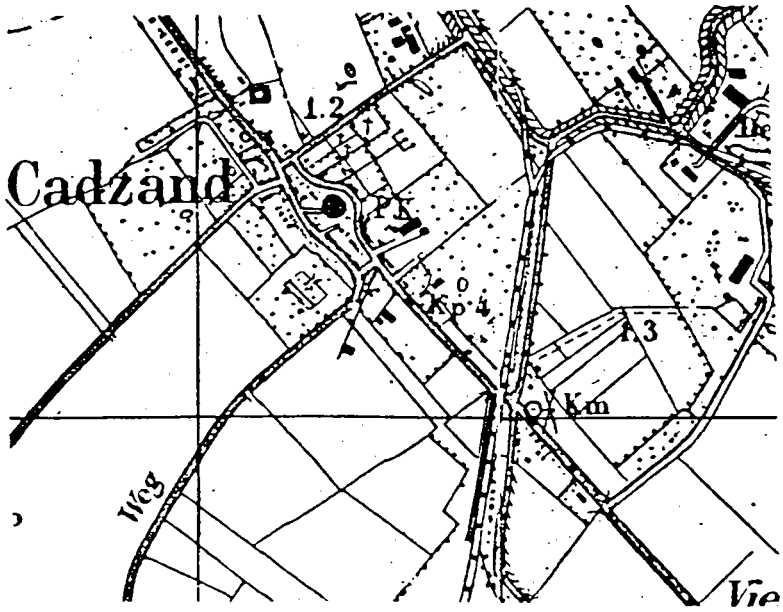
Cadzand
1.2
PK
1.3
Km
Weg

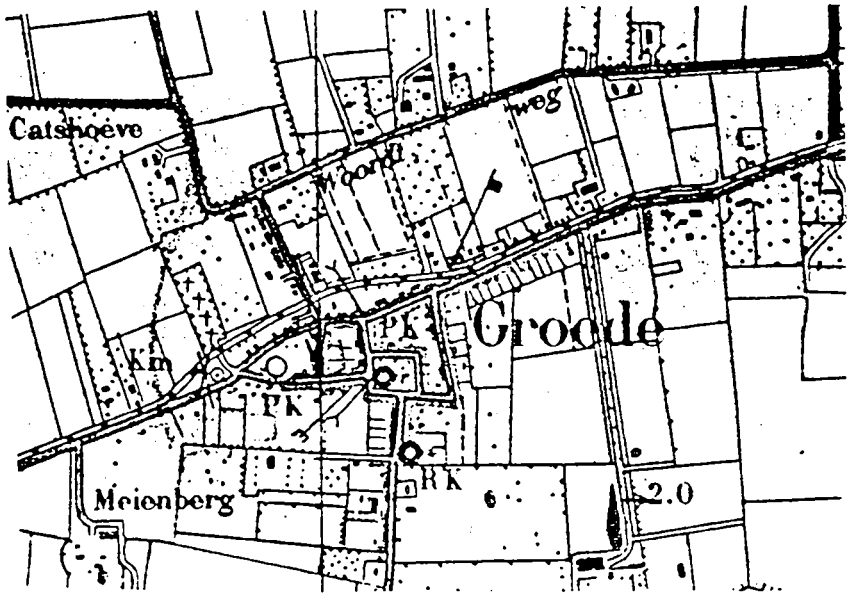
Catshoeve
weg
Groede
Km
PK
RK
Meienberg
2.0

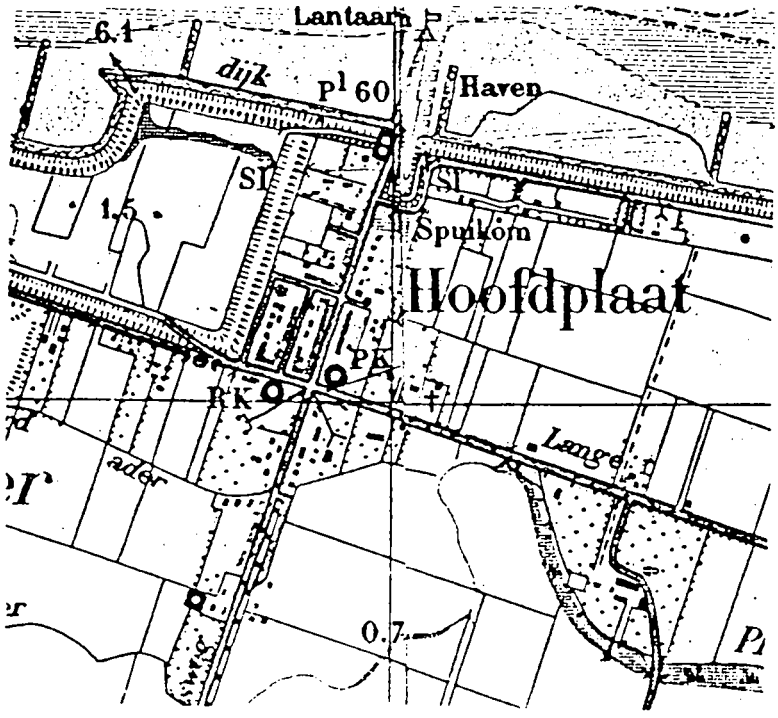
Lantaarn
6.1
dijk
Pl 60
Haven
SI
1.5
Spuikom
Hoofdplaat
PK
RK
ader
Lange
0.7

afb. 13.

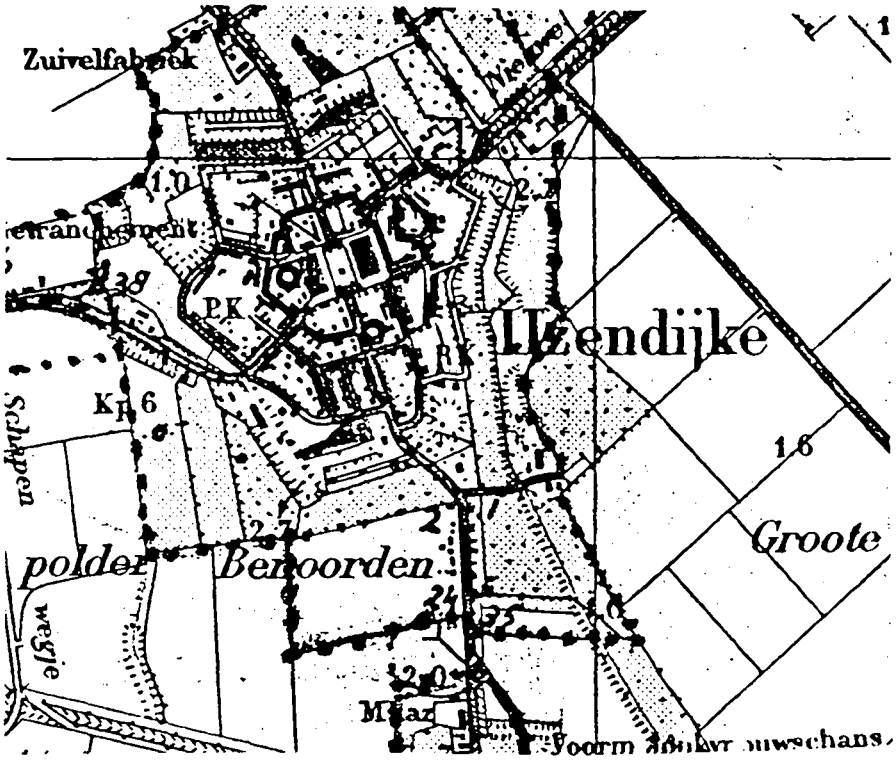
Zuivelfabriek
PK
Kp 6
Schakpen
polder
Benoorden
Groote
1.6
Mijaz

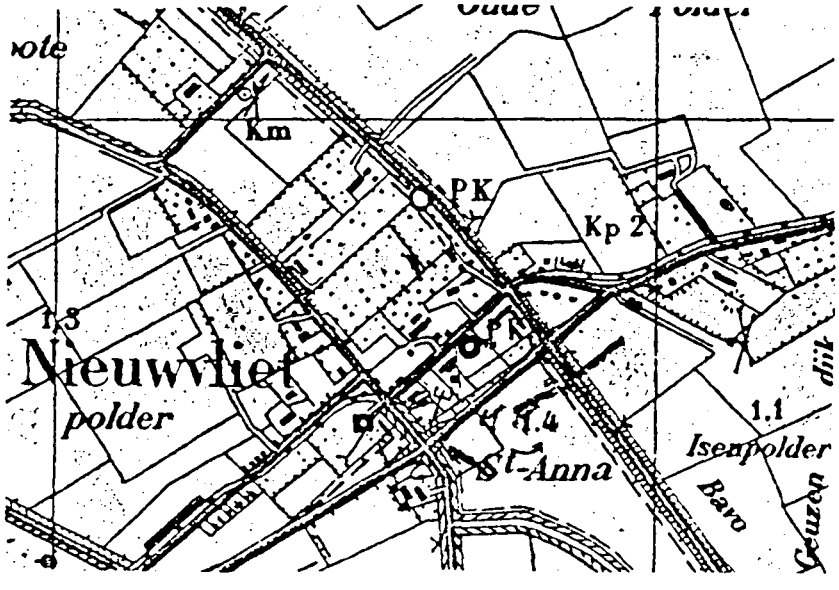
Km
PK
Kp 2
1.3
Nieuwvliet
polder
1.4
St-Anna
1.1
Isenpolder
Bavo

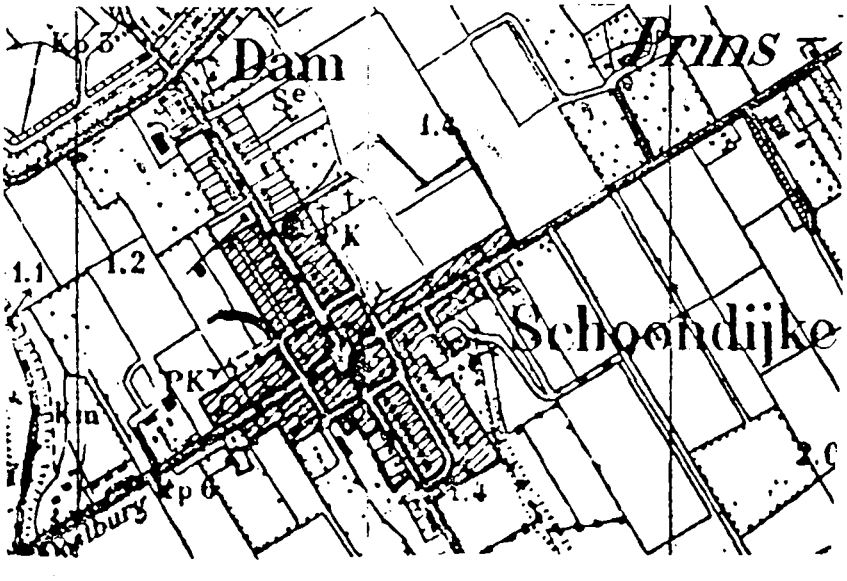
Dam
Prins
1.1
1.2
Schoondijke
PK
Km

afb. 14.

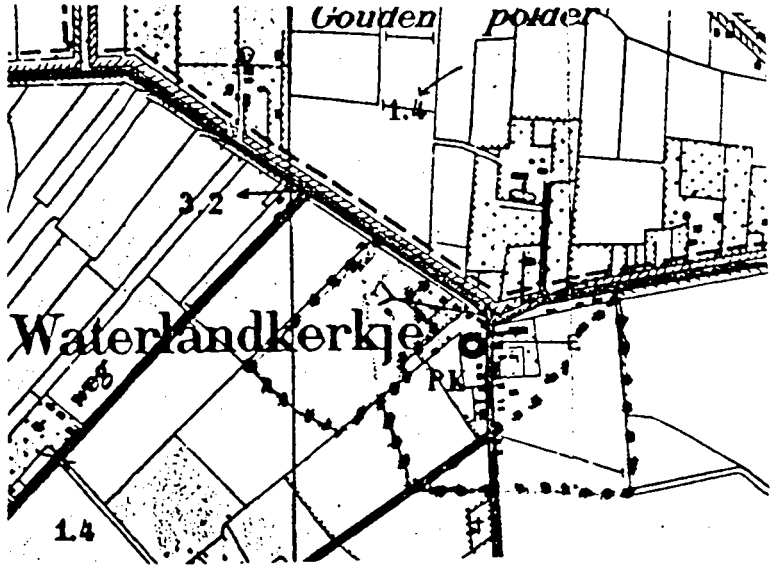
Gouden polder
1.4
3.2
Waterlandkerkje
RK
weg
1.4

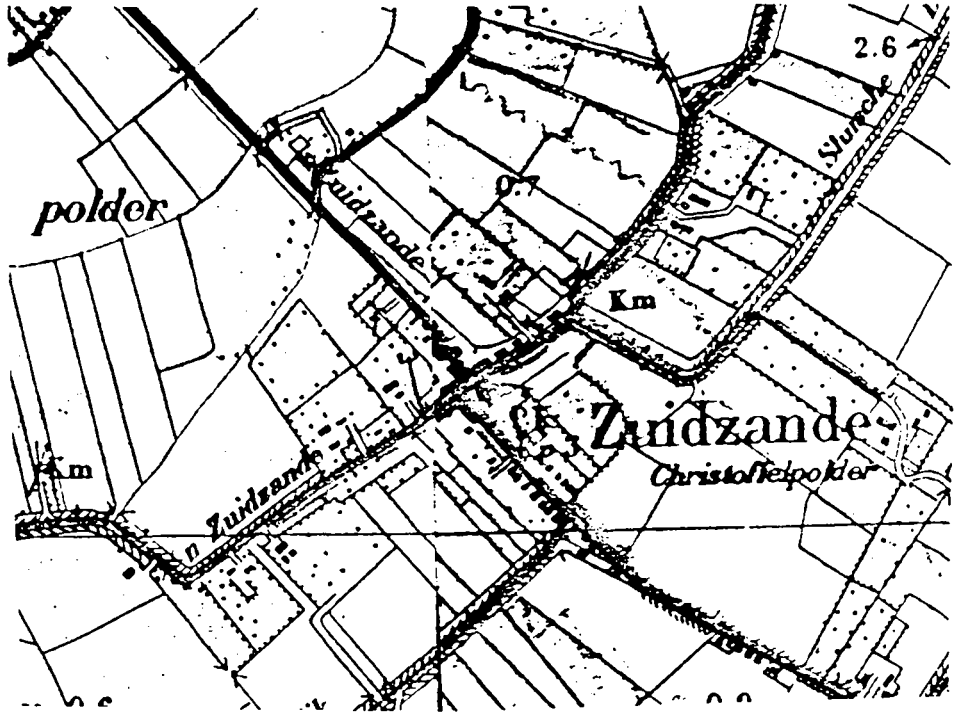
2.6
Sluiscke
polder
Zuidzande
0.7
Km
Zuidzande
Km
Zuidzande
Christoffelpolder

afb. 15.

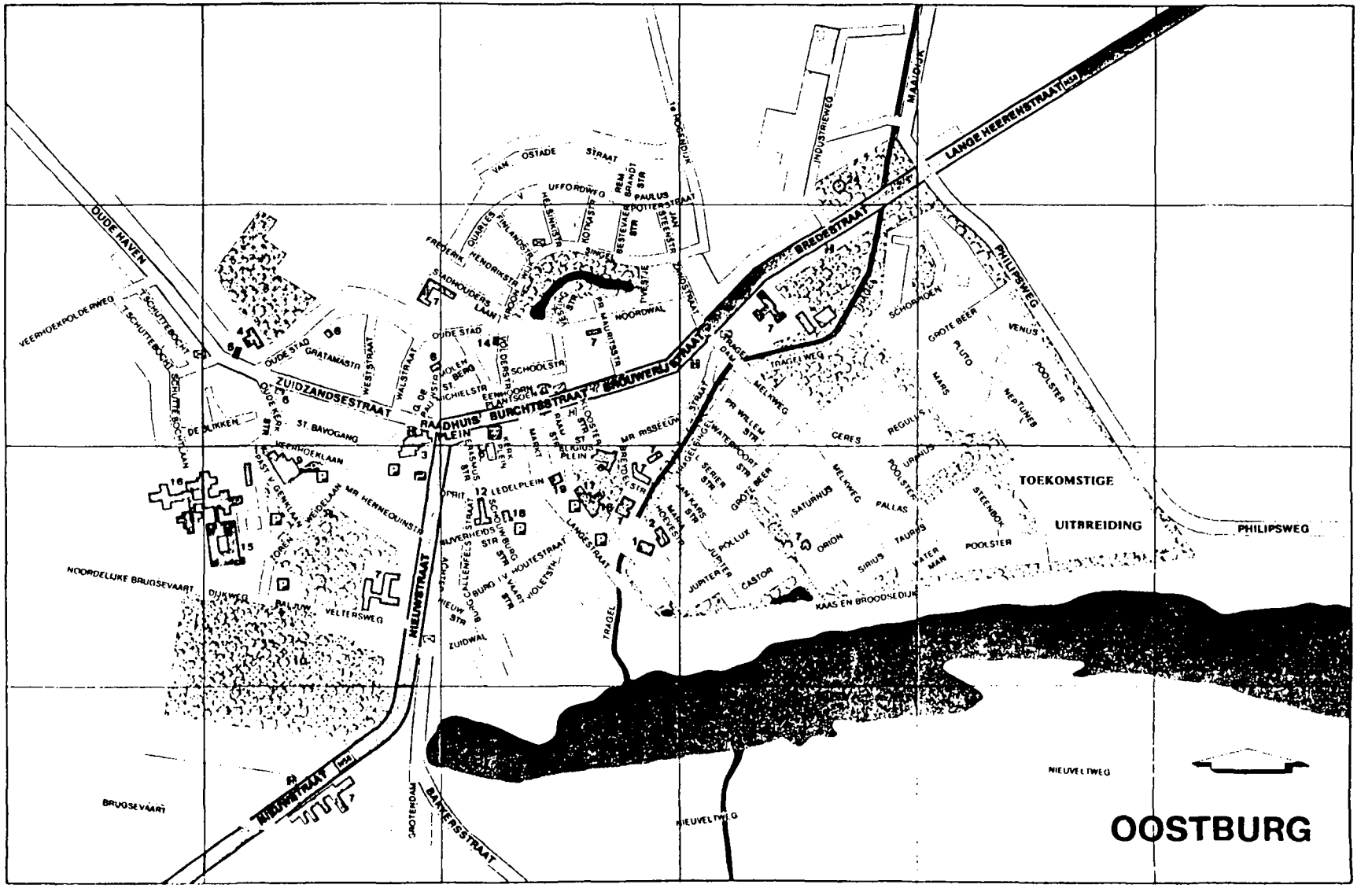
OOSTBURG
TOEKOMSTIGE
UITBREIDING
PHILIPSWEG
LANGE KEERENSTRAAT
BREDESTRAAT
BOUWERIJSTRAAT
BURCHTSSTRAAT
ZUIDZANDSESTRAAT
OUDE HAVEN
NIEUWSTRAAT
BAKKERSSTRAAT
NIEUVELTWEG
BRUGSEVAART
NOORDELIJKE BRUGSEVAART
KAAS EN BROODSEDIJK
MAALDIJK
INDUSTRIEWEG
VAN OSTADE STRAAT
UFFORDWEG
PAULUS POTTERSTRAAT
REM BRANDT STR
BESTEVAER STR
JAN STEEN STR
POGERDIJK
FREDERIK HENDRIKSTR
QUARLES
INLANDSTR
KOTWIJKSTR
HEERSTRAAT
NOORDWAL
PR MAURITSSTR
SLAGHOUDERS LAAN
OUDE STAD
GRATAMASTR
WESTSTRAAT
WALSTRAAT
SCHOOLSTR
EENHOORN
PLANTSOEN
RADHUIS PLEIN
ST. BAVOGANG
DE SLIKKEN
VEERHOEKPOLDERWEG
T SCHUTTEBOCHT
SCHUTTEBOCHTLAAN
VEERHOEKLAAN
MR HENNEQUINSTR
VELTERSWEG
DIJKWEG
ZUIDWAL
GROTENDAM
LEDEELPLEIN
SCHOUWBURG
BUVERNEIDS STR
HOUTESTRAAT
VIOLETSTR
LANGESTRAAT
TRAGEL
MARKT
BERGIUS PLEIN
MR RISSEEUW
COSTERSTR
BREDEDELSTR
MAGELSINGEL
WATERPOORT STR
SERIER STR
JAN KAS STR
HOEVEST
JUPITER
POLLUX
CASTOR
SATURNUS
ORION
SIRIUS
TAURUS
WATER MAN
POOLSTER
STEENBOK
PALLAS
URANUS
MELKWEG
GROTE BEER
CERES
REGULUS
PR WILLEM STR
SCHORHOEN
VENUS
PLUTO
MARS
NEPTUNUS

afb. 16.

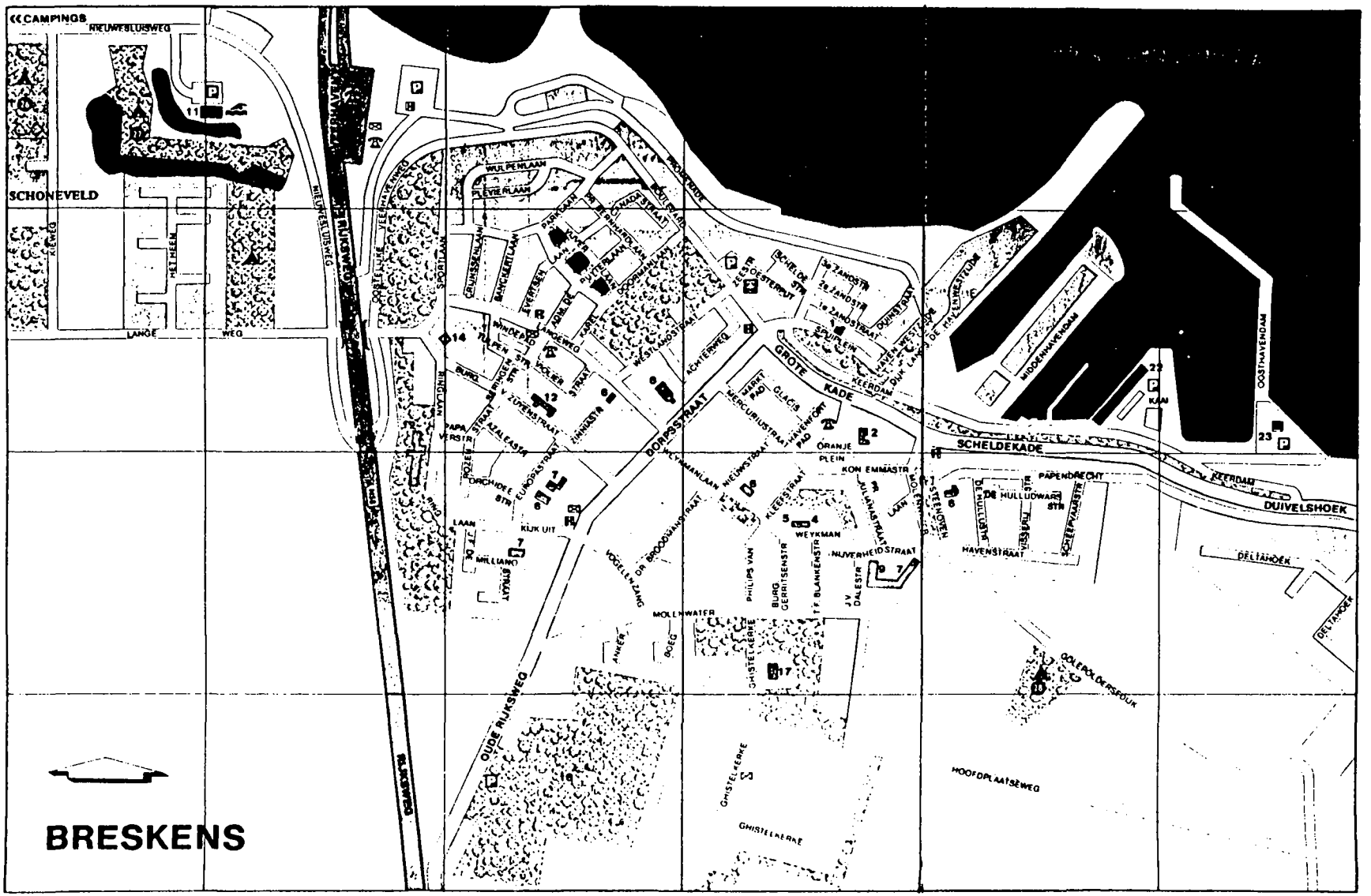
BRESKENS
CAMPINGS
NIEUWESLUISWEG
SCHONEVELD
HETHEEM
LANGE WEG
RIJKSWEG
WULPENLAAN
PLEVIERLAAN
DORPSSTRAAT
GROTE KADE
SCHELDEKADE
ORANJE PLEIN
KON EMMASTR
WEYKMAN
NIJVERHEIDSTRAAT
HAVENSTRAAT
PAPENDRECHT
DUIVELSHOEK
DELTAHOEK
OOSTHAVENDAM
MIDDENHAVENDAM
KAAI
KEERDAM
OUDE RIJKSWEG
MOLENWATER
GHISTELKERKE
HOOFDPLAATSEWEG
GOLEPOLDERSPOLK
KLIK UIT
ACHTERWEG
WESTLANDSTRAAT
SPORTLAAN
BURG
ZUYDENSTRAAT
ORCHIDEESTR
AZALEASTR
PAPAVERSTR
MILLIANSTRAAT
VOGELENZANG
PHILIPS VAN
BURG GERRITSENSTR
T.F. BLANKENSTR
J.V. DALESTR
MERCURIUSTRAAT
GLACIS
HAVENFORT PAD
KLEESTRAAT
JULIANASTRAAT
MOLENSTEENWEG
DE HULLUDWAZ STR
VISSERSTR
SCHEEPVAARTSTR
DE HAVENWESTLAAN
DUINSTRAAT
1e ZANDSTR
2e ZANDSTR
SCHELDESTR
VESTSTEENWEG
SCHUIPLEIN
HAVENWESTSTR
DIJK LANGS DE HAVENWESTLAAN
PROMENADE
ANKER
BOEG
WINDKAN
VEERHAVENWEG
DOORTSNIJDE
GRUNSSENLAAN
BANCKERTLAAN
EVERTSEN
ADR. DE RUYTERLAAN
PARKLAAN
PRINS HENDRIKLAAN
WADASTRAAT
WINDEPOLDERWEG
TULPENSTR
BURG
VOLKERSTRAAT
ZINNIASTR
ROZENSTR
EUROPASTRAAT
KLEIWEG

afb. 17.

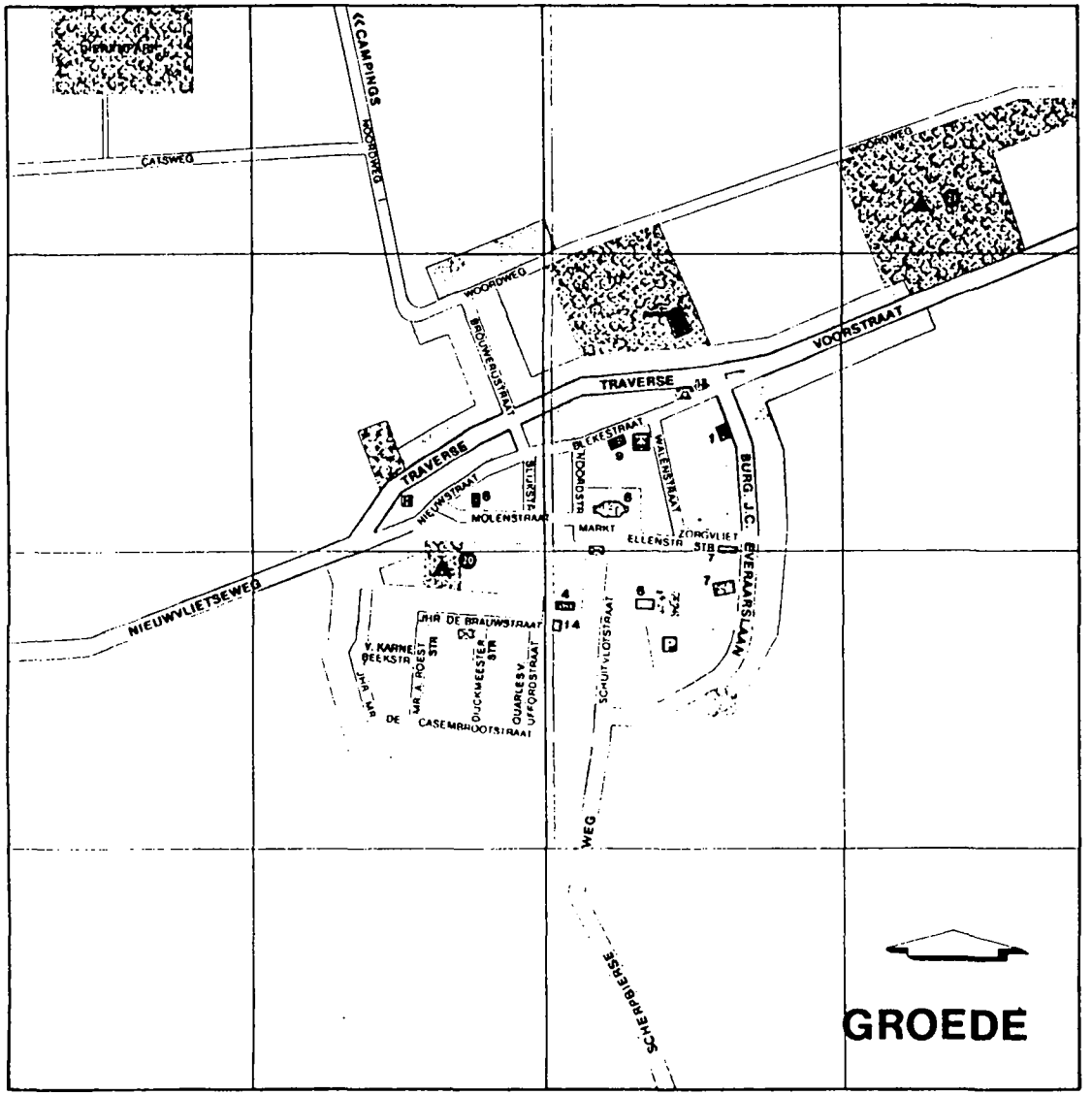
GROEDE
«CAMPINGS
CATSWEG
WOORDWEG
VOORSTRAAT
TRAVERSE
BROUWERSSTRAAT
BLEKESTRAAT
WALENSTRAAT
BURG. J.C.
BEVERAARSLAAN
NIEUWSTRAAT
MOLENSTRAAT
MARKT
ELLENSTR
ZORGVLIET STR
NIEUWVLIETSEWEG
JHR. DE BRAUWSTRAAT
V. KARNEBEEKSTR.
MR. A. ROEST STR
DUCKMEESTER STR
QUARLES V. UFFORDSTRAAT
DE CASEMBROOTSTRAAT
SCHUITVLOTSTRAAT
SCHERPRIEWEG

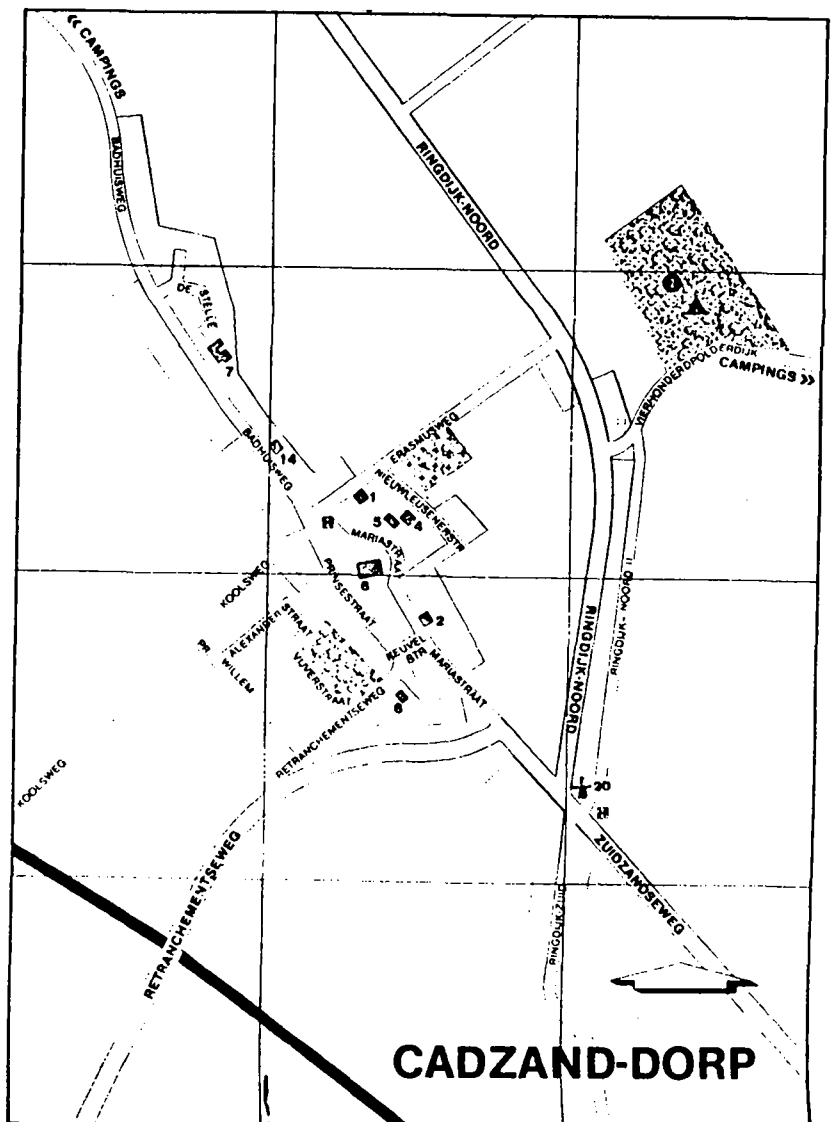
CADZAND-DORP
«CAMPINGS
BADHUISWEG
DE BELLE
RINGDIJK-NOORD
VERKONDERDPOLDERDIJK
CAMPINGS»
ERASMUSWEG
NIEUWLEUSENESTR
MARIASTR
PRINSESSESTRAAT
KOOLSWEG
ALEXANDERSTRAAT
PR. WILLEM
WUKERSTRAAT
REUVEL STR
MARIASTRAAT
RETRANCHEMENTSEWEG
RINGDIJK-ZUID
ZUIDZANDSEWEG

afb. 18.

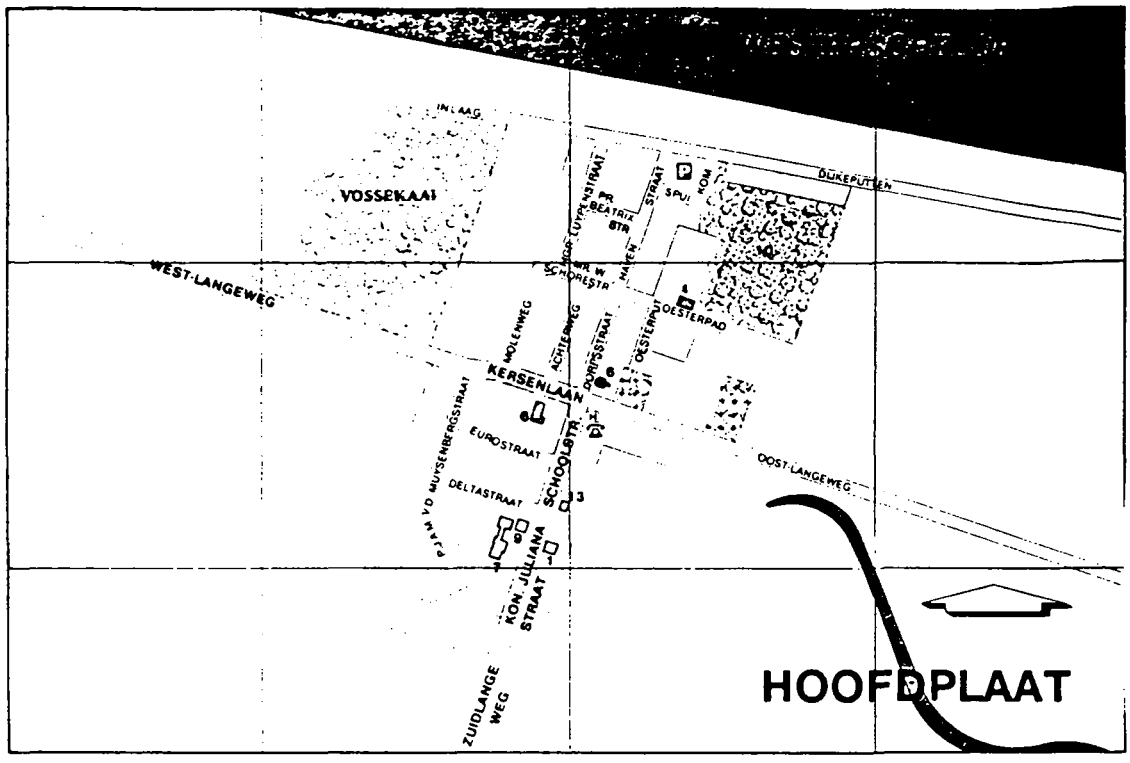
VOSSEKAAI
WEST-LANGEWEG
KERSENLAAN
EUROSTRAAT
DELTASTRAAT
SCHOOLSTR.
KON. JULIANA STRAAT
ZUIDLANGE WEG
OOST-LANGEWEG
DUKEPUTTEN
SOESTERPAD
HOOFDPLAAT

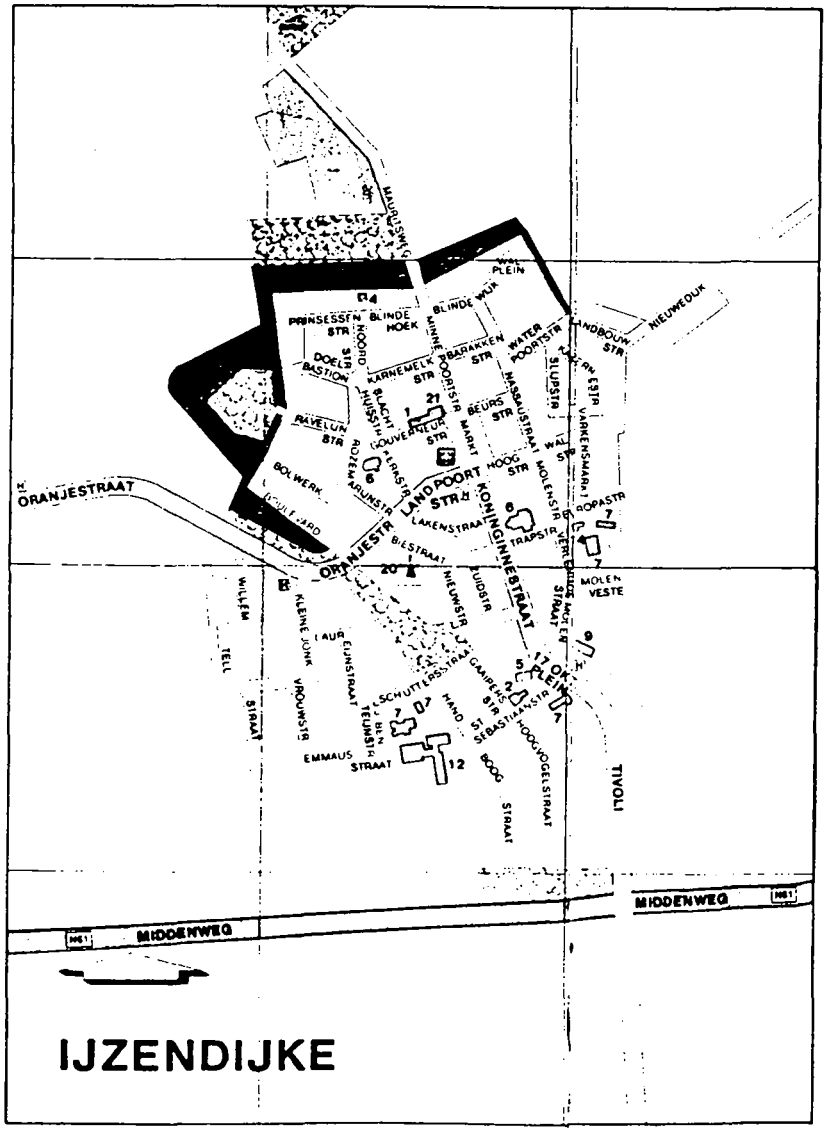
ORANJESTRAAT
ORANJESTR.
LANDPOORT STR.
KONINGINNESTRAAT
PRINSESSEN STR.
BLINDE HOEK
BLINDE WUK
WATERPOORTSTR.
NIEUWEDUK
MOLEN VESTE
TIVOLI
MIDDENWEG
IJZENDIJKE

afb. 19.

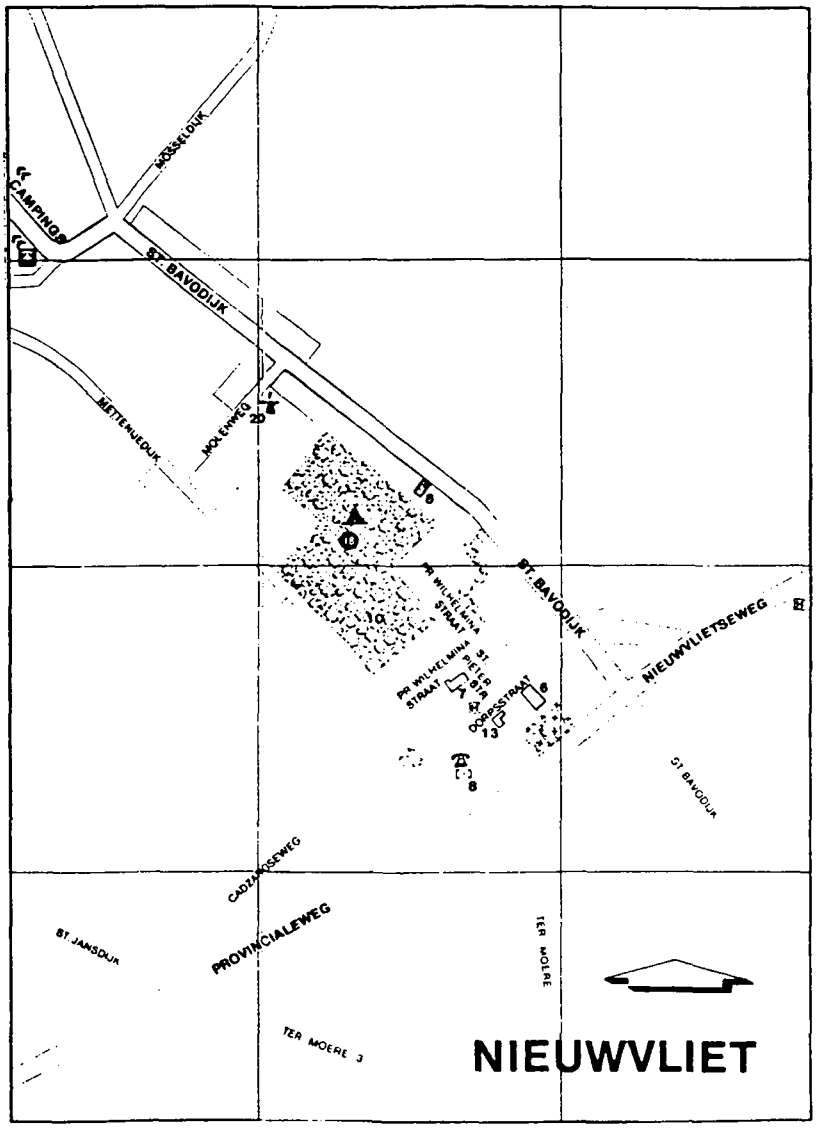
CAMPINGS
MOSSELDIJK
ST. BAVODIJK
METTENIEDIJK
MOLENWEG
PR WILHELMINA STRAAT
ST. BAVODIJK
NIEUWVLIETSEWEG
PR WILHELMINA STRAAT
ST PIETER STR
DORPSSTRAAT
ST BAVODIJK
CADZANDSEWEG
PROVINCIALEWEG
ST. JANSDIJK
TER MOERE
TER MOERE 3
NIEUWVLIET

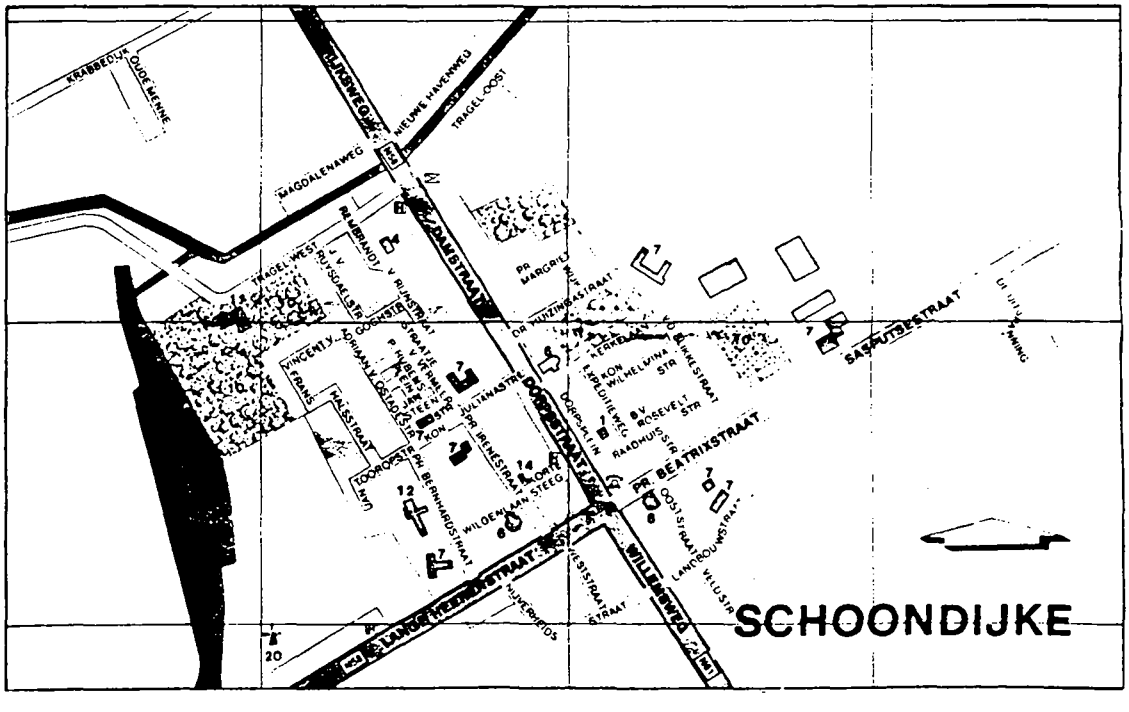
KRABBEDIJK
OUDE MENNE
MIEUWE HAVENWEG
TRAGEL OOST
MAGDALENAWEG
DAMSTRAAT
PR MARGRIET
PR BEATRIXSTRAAT
DORPSSTRAAT
WILLEMSWEG
SCHOONDIJKE

afb. 20.

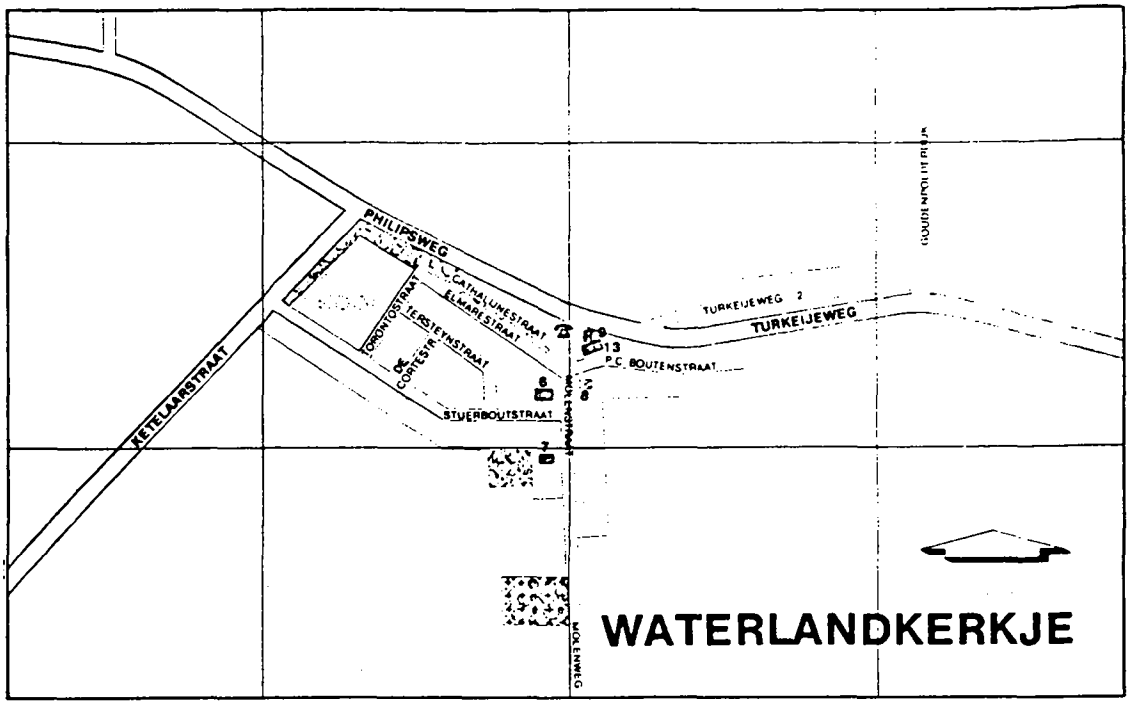
PHILIPSWEG
CATHALINESTRAAT
ELMARESTRAAT
TERSTEYNSTRAAT
CORTESTR
STUIERBOUTSTRAAT
P.C. BOUTENSTRAAT
TURKEIJEWEG 2
TURKEIJEWEG
KETELAARSTRAAT
MOLENWEG
WATERLANDKERKJE

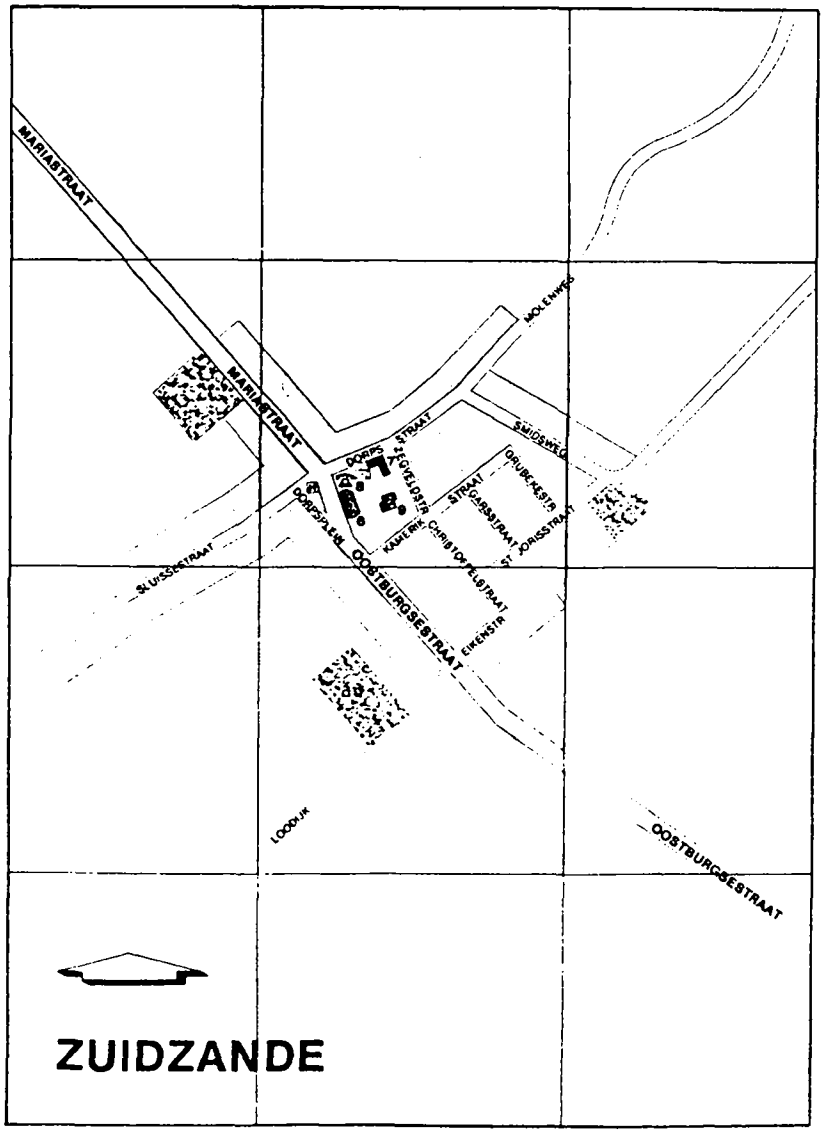
MARIASTRAAT
MOLENWEG
DORPSSTRAAT
SLUISWEG
GRUBEKESTR
STRAAT
KAMERIK
CHRISTOFFELSTRAAT
ST. JORISSTRAAT
SLUISSESTRAAT
DORPSPLEIN
OOSTBURGSESTRAAT
EIKENSTR
LOODIJK
ZUIDZANDE

afb. 21.

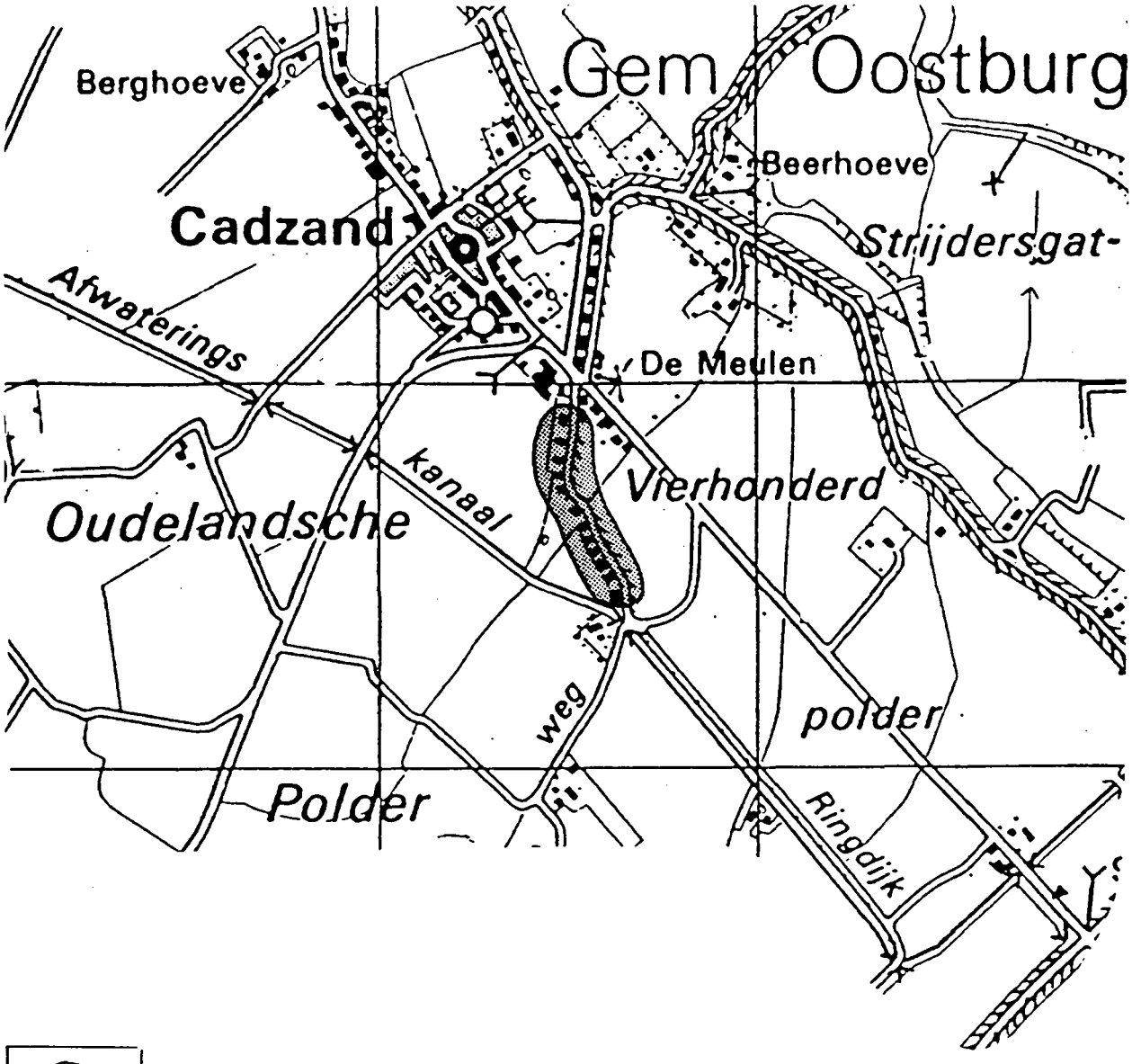

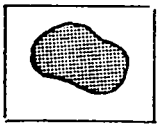

benoemd gebied met bijzondere waarden

CRITERIA VOOR AANDUIDING GEBIEDEN MET BIJZONDERE WAARDEN

I. Intrinsieke stedebouwkundige kwaliteit, zoals:

1. kwaliteit van het ruimtelijk concept; +
2. betekenis vanwege de verkaveling/inrichting/voorzieningen; +
3. betekenis vanwege architectonische/architectuurhistorische kwaliteit;
4. betekenis vanwege specifieke vorm voor specifieke functionele ontwikkelingen (b.v. havengebied, city-ontwikkeling, sportpark).

II. Bijzondere historische betekenis, zoals:

1. structuur, bestemming of verschijningsvorm, verbonden met en duidelijk uitdrukking gevend aan een specifieke politieke, culturele, geestelijke, sociale, economische of algemeen historische ontwikkeling; +
2. betekenis voor de geschiedenis van de ruimtelijke ordening en voor de ontwikkeling van het stedebouwkundig denken;
3. betekenis vanwege de innovatie-waarde of pioniersfunctie (type, motief, datering).

III. Stedebouw-kundige betekenis in ruimere omgeving, zoals:

1. betekenis als onderdeel van een groter geheel; +
2. betekenis vanwege ruimtelijke relaties met de omgeving; +
3. betekenis vanwege markering van het stadsbeeld, als ruimtelijke of functionele dominant in een groter geheel of als representant van een groter geheel.

IV. Gaafheid (van de I t/m III genoemde kwaliteiten). +

V. Zeldzaamheid (van de in I t/m III genoemde kwaliteiten) +

afb. 22.